

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

Taija Simola

SOSIONOMI (AMK) KEHITYSVAMMATYÖSSÄ KYMENLAAKSON ERITYIS-
HUOLLON KUNTAYHTYMÄSSÄ

Opinnäytetyö 2009

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

SIMOLA, TAIJA

Sosionomi (AMK) kehitysvammatyössä Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymässä

Opinnäytetyö

62 sivua + 12 liitesivua

Työnohjaaja

Lehtori Tuomo Paakkonen

Joulukuu 2009

Avainsanat

kehitysvammaisuus, kehitysvammatyö, sosionomi (AMK), sosionomi (AMK) -koulutus ja sosionomi (AMK) -tutkinto.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa sosionomien (AMK) työtehtäviä kehitysvammatyössä, sekä selvittää miten sosionomi koulutusta voisi kehittää vastaamaan kehitysvammatyön tarpeita. Tutkimukseen haluttiin avoimia kysymyksiä siksi, että haastateltavat voivat itse kuvata omin sanoin työtään kehitysvammaisten kanssa.

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja se suoritettiin teemahaastattelu-menetelmää käyttäen. Kaikilta tutkimukseen osallistuneilta sosionomeilta kysyttiin samat kysymykset. Tutkimuksessa käytettiin ennalta laadittua haastattelurunkoa, jossa oli yhteensä viisi eri teema-aluetta. Haastattelut suoritettiin Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymässä työskenteleville jo valmistuneille sosionomeille touko-, kesä- ja heinäkuussa vuonna 2008.

Tutkimuksessa selviävät hyvin sosionomien työtehtävät ja kehitysvammatyön haasteet. Lisäksi tutkimuksessa nostettiin esille, miten sosionomi (AMK) -tutkintoa voisi painottaa enemmän tulevaisuudessa, jotta se vastaisi entistä paremmin kehitysvammatyön haasteisiin. Tästä tiedosta on varmasti hyötyä sosionomi (AMK) -koulutusta kehitettäessä sekä tuleville sosionomeille, jotka aikovat hakea työskentelemään kehitysvammatyöhön.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences,

Social care

SIMOLA, TAIJA

A Bachelor of Social Services at Work with Mentally Handicapped Persons in The Joint Municipal Federation of Kymenlaakso

Bachelor's Thesis

62 pages + 12 pages of appendices

Supervisor

Tuomo Paakkonen, Senior Lecturer

December 2009

Keywords

mental disability, work with mentally handicapped persons, Bachelor of Social services-, degree programme in social services

The aim of the study was to chart the duties of bachelors of social services at work with mentally handicapped persons and to study how the education of a bachelor of social services could be developed to make it correspond to the needs of work with mentally handicapped persons. Open questions were included in the study so that the interviewees could, in their own words, describe their work with mentally handicapped persons.

This qualitative study was performed by using thematic interviews. All bachelors of social services involved in the study were asked the same questions. In the study a previously drawn up interview outline was used with altogether five different thematic areas. The interviewees were already graduated bachelors of social services working in The Joint Municipal Federation of Kymenlaakso, and the interviews took place in May, June and July of 2008.

The study provides a clear description of the duties of a bachelor of social services and of the challenges posed by work with mentally handicapped persons. In addition, the study described how the degree of a bachelor of social services could be changed in the future in order to make it better respond to various challenges posed by work with mentally handicapped persons. This knowledge will, undoubtedly, be useful in developing the degree programme of bachelors of social services. It will also benefit those who aim to seek to work with mentally handicapped persons.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	KEHITYSVAMMAISUUS	8
	2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä	8
	2.2 AAMR:n määritelmä	8
	2.3 WHO:n määritelmä	8
	2.4 Kehitysvammaisuuden kuvausta	9
	2.5 Älyllisen kehitysvammaisuuden asteet	9
	2.6 Monivammaisuus	10
3	KEHITYSVAMMATYÖ	11
	3.1 Kehitysvammatyön historia	11
	3.2 Kehitysvammatyön työkenttä	12
	3.2.1 Avo- ja laitoshuoltojen vertailua	12
	3.2.2 Avohuolto	13
	3.2.3 Laitoshuolto	14
	3.2.4 Työ- ja päivätoiminta	14
4	KOULUTUS	15
	4.1 Sosiaalialan ammatillinen koulutus	15
	4.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus	16
	4.2.1 Sosionomi (AMK) nimekkeen vakiintuminen	18
	4.2.2 Verkostoituvat erityispalvelut -hanke (VEP)	18
	4.2.3 Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen - projekti	19
	4.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon pätevyys ulkomailla	19
5	SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO	20
	5.1 Sosionomi (AMK)	20

5.2	Sosionomin (AMK) ydinosaaminen	21
5.2.1	Yhteiskunnallinen tietoisuus ja vaikuttaminen	21
5.2.2	Sosiokulttuurinen osaaminen	22
5.2.3	Kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen	22
5.2.4	Toimintaympäristön tunteminen ja palvelujen kehittäminen	23
5.2.5	Tiedollinen ja eettinen osaaminen	23
5.2.6	Menetelmällinen osaaminen	24
5.3	Sosionomin (AMK) ydintaidot	24
5.4	Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit	26
5.5	Sosionomin työtehtävät	26
5.5.1	Kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävät	26
5.5.2	Kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävät	27
5.5.3	Palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävät	27
5.5.4	Sosiaalityön tehtävät	28
5.5.5	Sosionomi (AMK) tehtävänimikkeet	28
5.6	Sosionomin työtehtävät kehitysvamma-alalla ja vammaistyössä	28
5.7	Sosionomi (AMK) -koulutuksen haasteita vammaistyössä	30
6	SOSIAALIALAN YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO	30
6.1	Sosionomi ylempi (AMK)	31
6.2	Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja osaamisprofiilit	32
7	TUTKIMUS SOSIONOMIEN TYÖTEHTÄVISTÄ KEHITYSVAMMATYÖSSÄ	32
7.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	32
7.2	Tutkimusmenetelmän valinta	34
7.2.1	Kvalitatiivinen tutkimus	34
7.2.2	Teemahaastattelu	34
7.3	Käytännön toteutus	36
7.4	Tutkimuksen luotettavuus	37
8	TUTKIMUSTULOKSET	39
8.1	Sosionomien (AMK) työ- ja koulutushistoria	39
8.2	Sosionomien hakeutuminen kehitysvammatyöhön	41

8.3 Työtehtävät sosionomeilla (AMK) kehitysvammatyössä	44
8.4 Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen	46
8.5 Sosionomikoulutuksen kehittäminen	50
9 YHTEENVETO JA POHDINTAA	55
LÄHTEET	60
LIITTEET	
Liite 1. Sosionomi (AMK) -tutkintoa vastaavat tutkinnot Euroopassa	
Liite 2. Sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavaa sosiaalialan koulutustarjontaa vuonna 2009	
Liite 3. Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS -kompetenssit	
Liite 4. Teemahaastattelulomake	

1 JOHDANTO

Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymä ilmoitti Kymenlaakson ammattikorkeakoululle tarpeestaan selvittää sosionomien todellisia työtehtäviä kehitysvammatyössä. Aihe oli minusta ajankohtainen ja tärkeä kehitysvammatyön ja sosionomi (AMK) -koulutuksen kehittämisen kannalta ja päätin valita sen opinnäytetyöni aiheeksi. Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymä hankkeisti opinnäytetyöni. Alun perin tarkoituksena oli tehdä opinnäytetyö opiskelukaverini kanssa, mutta työ ei olisi ollut tarpeeksi laaja kahdelle, joten päädyimme ohjaavien opettajien neuvomana tekemään kaksi opinnäytetyötä.

Tutkin opinnäytöksäni Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymän sosionomien (AMK) työtehtäviä kehitysvammatyössä. Lisäksi tutkin miten sosionomi (AMK) -koulutusta voisi kehittää vastaamaan paremmin kehitysvammatyön haasteisiin ja muutoksiin. Tein tutkimukseni haastattelemalla jo valmistuneita sosionomeja toukokuussa- ja heinäkuussa vuonna 2008. Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jonka katsoin palvelevan työtä parhaiten, sen avoimien kysymysten vuoksi.

1990-luvun lopulla sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta ja sen osaamisrakennetta kehitettiin voimakkaasti. 15.6.1999 vahvistettiin uusi ammattikorkeakoulutuksen nimike, sosionomi (AMK). (Viinamäki 2008, 28 - 29.) Sosionomi (AMK) -koulutus on suhteellisen uusi, eikä se ole vielä oikein vakiinnuttanut paikkaansa sosiaali- ja terveysalan työtehtävissä. Kehitysvammatyö käsitetään yleensä melko hoidolliseksi, vaikka sieltä löytyy paljon muitakin työtehtäviä, jotka liittyvät esimerkiksi ohjaamiseen.

Työn tavoitteena on selvittää sosionomien (AMK) todellisia työtehtäviä kehitysvammatyössä, sekä saada selville vastaako sosionomi (AMK) -koulutus kehitysvammatyön tarpeisiin, ja millaisia puutteita koulutuksessa on. Teorian keskeisempiä käsitteitä ovat kehitysvammaisuus, kehitysvammatyö, sosionomi (AMK) -koulutus ja sosionomi (AMK) -tutkinto.

Valitsin aiheen siksi, että se on ajankohtainen ja herättää keskustelua sosionomien tulevaisuudesta ja osaamisesta kehitysvammatyössä. Aiempia tutkimuksia ei ole tehty,

ja se osaltaan lisäsi tutkimuksen tarpeellisuutta sekä omaa mielenkiintoani tutkimusta kohtaan.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä

Kehitysvammainen on Suomen kehitysvammalain mukaan henkilö, jonka henkinen toiminta tai kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vamman tai vian vuoksi ja eikä hän voi saada tarvitsemiaan palveluita minkään muun lain nojalla. Tämä koskee kaikkia henkilön kehityksen aikana ilmaantuvia vaikeampia vammoja. Kehitysvamma on käsitys- ja ymmärtämiskyvyn alueella oleva vamma. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165.) Vammalla tarkoitetaan psyykkistä tai fyysistä vajavuutta, joka pysyvästi vaikeuttaa henkilön suorituskykyä. Suomen laissa ei ole asetettu kehitysvammaisuudelle tarkkaa yläikärajaa. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2002, 20 - 21.)

2.2 AAMR:n määritelmä

AAMR:n (The American Association for Mentally Retarded) mukaan tarkoitetaan kehitysvammaisuudella selvää rajoitusta tämänhetkisessä toimintakyvyssä. Kehitysvammaisuudelle on tyypillistä keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskyky, mihin samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen osa-alueista. Adaptiivisten taitojen osa-alueet ovat muun muassa kotona asuminen, itsehallinta, sosiaaliset taidot, terveys, itsestä huolehtiminen ja kommunikaatio. Näitä taitoja sovelletaan yksilöllisesti. AAMR:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuuden tulee ilmetä ennen 18 vuoden ikää. (Kaski ym. 2002, 21.)

2.3 WHO:n määritelmä

WHO:n (Maailman terveysjärjestö) tautiluokituksen ICD-10:n määritelmän mukaan katsotaan älyllisen kehitysvammaisuuden tarkoittavan tilaa, missä henkisen suorituskyvyn kehitys on joko epätäydellinen tai estynyt. Kehitysiässä ilmaantuvat taidot ovat puutteellisesti kehittyneitä. Puutteelliset taidot ovat yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kielelliset, sosiaaliset, kognitiiviset ja motoriset taidot. Älyllinen ke-

hitysvamma voi esiintyä minkä muun tahansa psyykkisen tai fyysisen tilan kanssa tai sitten yksin. (Kaski ym. 2002, 21.)

2.4 Kehitysvammaisuuden kuvausta

Kehitysvammaisuus voidaan todeta jo ennen lapsen syntymää lapsivesitutkimusten ja sikiöseulonnan avulla. Monissa tapauksissa kehitysvammaisuus todetaan kuitenkin vasta syntymän jälkeen, lievemmissä tapauksissa vasta kouluiässä oppimisvaikeuksien myötä. (Malm ym. 2004, 166.) Kehitysvammaisuuteen voi kuulua paljon erilaisia vammoja, jotka ovat syntyneet ihmisen ensimmäisten 18 ikävuoden aikana. Näitä vammoja voivat olla älyllinen jälkeenjääneisyys, puhe- ja aistivammat, liikuntavammat, epilepsia sekä lievät aivot toiminnan häiriöt. (Kaski, Manninen & Mölsä 2009, 22 - 24.)

Arvioiden mukaan 5 - 8 %:lla on synnynnäisiä tai kehitysiässä syntyneitä sairauksia ja poikkeavuuksia. Suomessa älyllistä kehitysvammaisuutta on arviolta noin 1 %:lla koko väestöstä. Suomessa noin 27 000 kehitysvammaista kuuluu erityishuollon palvelujen piiriin, mutta Kelan ja Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien tietojen pohjalta kehitysvammaisia on yhteensä noin 35 000. Kehitysvammaisten tarkkaa lukumäärää on vaikea todentaa, koska kaikki kehitysvammaiset eivät ole vielä nykypäivänäkään palvelujen piirissä. He eivät hae heille tarkoitettuja etuuksia, tai eivät saa niitä, tai hakevat etuuksia muiden perusteiden nojalla. (Kaski ym. 2009, 22 - 24.)

2.5 Älyllisen kehitysvammaisuuden asteet

Lievästi älyllisesti kehitysvammainen ihminen yleensä pystyy toimimaan omatoimisesti henkilökohtaisissa toiminnoissaan. Hänellä on edellytyksiä aikuisena asua joko hieman tuettuna tai itsenäisesti. Lievästi kehitysvammainen ihminen tarvitsee ohjausta, vaikka hän on melko itsenäinen monilla elämän osa-alueilla. Hän tarvitsee myös tukea löytääkseen tarvitsemansa palvelut. (Kaski ym. 2009, 21.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa lapselle viiveitä kehityksessä. Monet heistä pärjäävät itsenäisesti tai melko itsenäisesti henkilökohtaisissa toiminnoissaan ja saavuttavat riittävän kommunikaatiokyvyn. Keskiasteinen kehitysvamma invalidisoi hieman enemmän kuin lievä kehitysvammaisuus, mutta monesti tämän

ryhmän kehitysvammaiset kykenevät esimerkiksi tuettuun työhön ja kulkemaan työpaikalle itsenäisesti. (Kaski ym. 2009, 20 - 21.)

Vaikeasti älyllisesti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvan ohjausta ja tukea. Tällöin ihminen tarvitsee pitkäjänteistä kuntoutusta, jonka ansiosta hän voi pärjätä melko itsenäisesti henkilökohtaisista päivittäisistä toiminnoistaan. Kuitenkin hän tulee tarvitsemaan elämässään huomattavia tukitoimia. (Kaski ym. 2009, 21.)

Syvästi älyllisesti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvaa hoitoa ja hän on riippuvainen ympärillä olevista ihmisistä. Henkilöllä on vakavia puutteita muun muassa liikkumisessa, kommunikaatiossa ja kyvyttömyyttä huolehtia itse henkilökohtaisista toiminnoistaan. Kuntoutuksen avulla ihminen voi tulla jokseenkin omatoimiseksi esimerkiksi syömisessä. Asumisessaan ja päivittäisissä toimissaan hän tarvitsee kuitenkin jatkuvaa hoitoa ja tukea. (Kaski ym. 2009, 21 - 22.)

2.6 Monivammaisuus

Sairastumisen sekä vammautumisen mahdollisuus on osa ihmisen elämää. Kuitenkin jotkut oireet tai sairaudet esiintyvät tavallista useammin niillä henkilöillä, joiden toimintakykyä myös kehitysvammaisuus heikentää. Nämä saattavat olla hyvinkin merkittäviä heidän suoriutumiskykynsä ja hyvinvointinsa kannalta. Kehitysvammaisuuden piiriin liittyy monenlaisia hyvinkin erityyppisiä henkistä ja fyysistä suorituskykyä vaikeuttavia vammaisuuden muotoja. Näistä yleisin on älyllinen kehitysvammaisuus. (Kaski ym. 2002, 121.)

Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä monia lisävammoja sekä -sairauksia. Nämä lisävammat ja sairaudet tulevat esille iän myötä. Kehitysvammaisilla voi siis esiintyä myös muita akuutteja tai pitkäaikaisia sairauksia. (Kaski ym. 2009, 24.) Lisävammoilla ja -sairauksilla tarkoitetaan erilaisia liikuntavammoja sekä neurologisia vammoja sekä aistivammoja ja kielellisiä häiriöitä. (Malm ym. 2004, 176).

Kehitysvammaisilla henkilöillä muiden vammojen ja sairauksien ilmenemismuodot saattavat poiketa todella paljon siitä, miten ne tavallisesti ilmenevät. Tämän takia heidän kanssaan työskentelevällä henkilöstöllä on erityisiä haasteita tulkita oikein näiden kehitysvammaisten käyttäytymistä. (Kaski ym. 2002, 121.)

3 KEHITYSVAMMATYÖ

3.1 Kehitysvammatyön historia

Kehitysvammahuolto alkoi toisen maailmansodan jälkeen kehittyä. Hoitopaikoista oli koko ajan pulaa ja laitokset kasvoivat jatkuvasti. Olot ylikuormittuneessa laitoksessa saattoivat olla huonot. Palvelujärjestelmän kehittyminen kehitysvammaisten auttamiseksi säilyi kuitenkin laitoshoitopainotteisena. (Kaski ym. 2009, 290.)

Kehitysvammahuolto pyrkii nykypäivänä ottamaan vammaisten yksilölliset tarpeet huomioon. Vuonna 1969 normalisoinnin periaatteita mietittiin Skandinaviassa. Normalisoinnin periaatteet ovat hyvin esillä vuonna 1971 YK:n Kehitysvammaisten oikeuksia koskevassa julistuksessa. Normalisoinnin ja integroinnin aikakausi on tätä päivää. Normalisoinnilla tarkoitetaan kehitysvammaisen elinympäristön pitämistä samankaltaisena kuin ei-kehitysvammaisilla ihmisillä ja tällä tuetaan kehitysvammaisen itsenäistä selviytymistä. (Kaski ym. 2009, 290 - 291.)

Suomessa, kuten muuallakin maailmassa, kehitysvammaisia hoidettiin ennen 1900-lukua usein mielisairaaloissa. Suomeen ensimmäinen kehitysvamma-alan laitos perustettiin Perttulaan, Hämeenlinnaan, vuonna 1890. Seinäjoen piirimielisairaalan yhteyteen perustettiin Suomen ensimmäinen kunnallinen kehitysvammalaitos vuonna 1929. Vajaamielislaki astui voimaan vuonna 1958, minkä seurauksena syntyi koko maan kattava laitosverkosto ja valtionapu muuttui lakisäättäväksi. Vajaamielislakia täydennettiin vuonna 1969, minkä jälkeen myös avohuolto siirtyi valtionavun piiriin. Tämän katsottiin auttavan lain epäkohtiin ja poistavan kehitysvammahuollon laitospainotteisuutta. Vuonna 1978 astui voimaan kehitysvammalaki, jonka seurauksena avohuolto tuli yhä keskeisemmäksi kehitysvammahuollossa, minkä jälkeen avohoidon palvelu- ja asumisvaihtoehdot lisääntyivät ja kehitysvammaiset siirtyivät opiskelemaan peruskouluun harjaantumisopetukseen. (Kaski ym. 2009, 291 - 293.)

Ennen vuotta 2009 erityishuoltopiirit hoitivat suuren osan kehitysvammahuollon toiminnoista, joita ovat olleet laitoshoidon tuottaminen, tutkimus- ja neuvolapalvelut, sekä asumispalvelut, työtoiminta ja perhehoito. Kunta voi myös itse järjestää erityishuoltoa omana toimintanaan tai tarvittaessa ostaa palvelun yksityisiltä palvelun tuottajilta tai toiselta kunnalta. (Kaski ym. 2009, 291 - 293.)

Laitospaikkoja on vähennetty ja palvelut on keskitetty kehitysvammaisen lähiyhteisössä järjestettyihin palveluihin. Tulevaisuudessa kehitysvammahuollossa keskitytään yhä monipuolisempien asumispalveluiden järjestämiseen, työtoiminnan kehittämiseen, koulutukseen sekä kehitysvammaisten työllistymisen lisäämiseen ja työsuhteiden luomiseen. Varsinkin perusopetuksen jälkeinen koulutus on suuri haaste kehitysvammahuollossa. (Kaunisto 2007)

Vuoden 2009 alusta erityishuoltopiireissä on tapahtunut muutoksia ja sairaanhoitopiirit jatkavat osaksi niiden tehtäviä joillakin paikkakunnilla. Toisaalta taas joistakin erityishuoltopiireistä on tullut ns. vapaaehtoisia kuntayhtymiä, jotka hoitavat erityishuoltopiirien toimintoja. Myös lainsäädäntö ja rahoitusjärjestelmät ovat uudistuneet. Kunnallisten palvelutuottajien osuus on vähentynyt ja tilalle ovat tulleet kasvavassa määrin säätiöt, yhdistykset ja yritykset. (Räisänen, Kaski & Lehmusojä 2007, 21.)

3.2 Kehitysvammatyön työkenttä

3.2.1 Avo- ja laitoshuoltojen vertailua

Avohuollon osuus kehitysvammapalveluissa on kunnissa lisääntynyt roimasti ja sen kysyntä on koko ajan kasvussa. Laitoshuollon osuus sen sijaan on vähentynyt. Tämä käy ilmi Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton julkaisemasta selvityksestä. Selvityksen mukaan noin kolmannes kehitysvammaisista asuu lähiyhteisöissä ja he saavat asumiseensa ja osallistumiseensa tukea asumisyksiköiden henkilöstöltä. Tänä päivänä noin puolet koko maan kehitysvammaisista asuu perheensä kanssa kotona. (Lintula 2007)

Suomi on allekirjoittanut YK:n vammaisten henkilöiden asumista koskevan yleissopimuksen, jonka mukaan valtion on taattava vammaiselle henkilölle mahdollisuus valita oma asuinpaikkansa, asumismuotonsa sekä mahdollinen asuinkumppaninsa samoin kuin muidenkin ihmisten oikeutena on. Tästä sopimuksesta johtuen olivat avohuollon asumispalvelut kehitysvammaiselle yksilöllisempi asumisvaihtoehto kuin laitosasuminen, ja se tukee ihmisoikeuksia, joihin pohjautuen myös kehitysvammaisella tulee olla yhtäläinen oikeus elää ja tehdä valintoja. Hyvät ja toimivat asumisratkaisut ja riittävät tukipalvelut mahdollistavat monille kehitysvammaisille asumisen avohuollossa. Tavoitteena olisi, että myös kehitysvammaiset saisivat asua tulevaisuudessa kuten muutkin kansalaiset asuvat. Tavoitteeksi tulevaisuudelle on asetettu se, että laitospa-

järjestelmästä luovuttaisiin 10 vuoden kuluessa ja ainoastaan muutamat laitokset jäisivät toimimaan. Nekin siirrettäisiin osaksi terveydenhuoltoa. Lähes kokonaan avopalveluihin siirtyminen edellyttää kuitenkin ainakin 600 uuden asunnon hankkimista vuosittain kehitysvammaisille. (Niemelä & Brandt 2008)

Kehitysvammaisten henkilöiden laitospaikkoja on vähennetty 1990-luvulta lähtien, mikä on aiheuttanut myös negatiivisia asioita kuten esimerkiksi sen, ettei laitospaikkoja enää ole tarpeeksi ja osa kehitysvammaisista on joutunut siirtymään vanhainkotien tai terveyskeskuksien vuodepaikoille. Myös avohuollosta laitoshuoltoon kiireellisen hoidon tarpeen takia tulleiden kehitysvammaisten kehitysvammahuollon kuntoutus- ja palvelukeskuksien hoitopaikkojen määrä on osoittautunut riittämättömäksi, ja he joutuvat odottamaan hoitopaikkaa liian kauan. Myöskään kunnan järjestämät asumisen tukipalvelut eivät ole olleet riittäviä siirryttäessä pois laitoshuollosta. (Kaski ym. 2002, 381 - 382.)

3.2.2 Avohuolto

Avohuollossa kehitysvammaisen henkilö asuu perheensä tai muiden omaistensa tai läheistensä kanssa kotona. Avohuollossa oleva kehitysvammaisen henkilö voi myös asua tukiasunnossa. Avohuollon asiakkaana oleva kehitysvammaisen saa ohjausta ja tukea avohuollon ohjaajalta, joka tekee kotikäyntejä ja ohjaa kehitysvammaista arkielämän asioissa sekä ohjaa erityishuollon palveluihin, ja toimii tarvittaessa yhdys- tai tukihenkilönä. Avohuollon ohjaaja tekee myös suunnittelutyötä kuntoutuksen sekä hoidon osalta. Avohuollon ohjaaja on kunnan työntekijä ja hän työskentelee yleensä kunnan sosiaalitoimistossa. (Kaski ym. 2002, 357 - 358.)

Laitospainotteisuudesta on siirrytty koko ajan enemmän avohuoltoon, mutta tulevaisuus näyttää, kuinka kauan tällainen kehitys on mahdollista. Yhteiskunnassa tapahtuva muu kehitys vähentää kehitysvammaisten itsenäisen toimeentulon edellytyksiä ainakin omalla kotipaikkakunnallaan. Pienet kunnat eivät pysty tarjoamaan niin paljon kehitysvammaisille suunnattuja palveluja kuin suuret kunnat. Myös julkiset kulkuyhteydet heikentyvät koko ajan sekä lähikauppoja, posteja, pankkeja ja muita palveluja karsitaan. Myös maksaminen hankaloituu automatisoitumisen myötä ja kehitysvammaiselle se lisää haasteita selviytyä omatoimisesti. Tasapuolisuus ja turvallisuus heikentyvät koko ajan nyky-yhteiskunnassa, mikä osaltaan luo haasteita avohuollolle. (Kaski ym. 2002, 382.)

3.2.3 Laitoshuolto

Kehitysvammaisten laitoshuolto on pääosin järjestetty erityishuoltopiirien kuntoutuskeskuksissa ja tai palvelukeskuksissa, jotka tarjoavat asumishuollon lisäksi myös väliaikaisia hoito- ja tutkimusjaksoja. Osalla niistä on myös psykiatriin asiakkaisiin erikoistuneita osastoja. Erityishuoltopiirien kuntoutuskeskuksia ja palvelukeskuksia kutsuttiin ennen keskuslaitoksiksi. Nykyään kuitenkin keskuslaitoskäsite on katoamassa, ja se on muutettu joko kuntoutuskeskukseksi tai palvelukeskukseksi. Palvelut ovat kuitenkin säilyneet samoina. (Viitapohja 2008) Suomessa laitoshoidossa on hieman alle 3000 kehitysvammaista, joista lähes kaikki ovat vaikeasti kehitysvammaisia. (Ahlstèn 2003)

Laitushoitoa järjestetään pitkäaikaisena tai lyhytaikaisena. Pitkäaikainen laitushoito tai jatkuva laitushoito on tarpeen, silloin kun toinen vaihtoehto olisi pitkäaikaishoitoa antava terveyskeskus, keskussairaalan lastenosasto tai psykiatrinen sairaala. Ne pystyvät kuitenkin vastaamaan vain rajallisesti kehitysvammaisen asiakkaan tarpeisiin. Syitä pitkäaikaiseen laitushoitoon voi olla monia, kuten esimerkiksi fyysinen tai psyykinen terveydentila, itsestä huolehtimisen puutteista johtuvat syyt tai kuntoutus. Laitoksissa asuvat kehitysvammaiset eivät siis vaikeahoitoisuutensa vuoksi pysty asumaan muualla ja siksi heille ei voida tarjota muuta asumisvaihtoehtoa. Kehitysvammalakiin määrittelee tämän, eikä jatkuvaa hoitoa anneta kuin niille, jotka eivät ilman sitä selviytyisi. Lyhytaikaiseen laitushoitoon tullaan, kun kyseessä on kuntoutus, pitkäaikaisen sairauden hoito tai lääketurvallisuuden seurantaan liittyvä hoito. Jos kehitysvammaisen hoitaja tai omainen tarvitsee hetkellisen loman, niin kehitysvammaisen lyhytaikainen laitushoito auttaa myös siinä. Tätä kautta laitushoito on osoittautunut merkittäväksi avohoidon tukijaksi. (Kaski ym. 2002, 353 - 354.)

3.2.4 Työ- ja päivätoiminta

Päivä- ja työtoiminnan suunnittelu lähtee liikkeelle kehitysvammaisen henkilön omista kiinnostuksen kohteista, taipumuksista ja toiveista. Toiminnan tulisi olla hänelle mielekäästä ja hänen hallitsemiensa taitojen käyttämisen mahdollistavaa. (Kaski ym. 2002, 248 - 249.)

Päivätoimintakeskukset organisoivat kehitysvammaisille päivähoitoa, työharjoittelua, itsenäistämisohjeistamista, sekä ne järjestävät myös erilaista toimintaa. Päivätoiminta-

keskukset järjestävät myös työtä kehitysvammaisille, jotka eivät selviydy tavallisessa työkeskuksessa. (Kaski ym. 2002, 358 - 359.)

Työtoiminnan tavoitteena on tarjota työtä ja kuntouttavaa toimintaa kehitysvammaiselle. Työtoiminnan sisältönä on myös työtaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittäminen työelämää varten. Työtehtävät työtoiminnassa ovat monipuolisia, jotta mahdollisimman monet kehitysvammaiset saisivat sopivaa tekemistä. (Kaski ym. 2002, 359 - 360.)

4 KOULUTUS

Koulutus on nyky-yhteiskunnassa keskeistä ja sen kehittämisen paine kasvaa koko ajan. Koulutus ja oppiminen antavat ihmiselle monipuolista tyydytystä ja lisää ihmisen elämänhallintaa. Koulutus on useimmiten yhteiskunnan ylläpitämää ja tarjoamaa toimintaa. Koulutuksen tavanomainen tarkoitus on sosiaalista lapset ja nuoret yhteiskuntaan ja siinä vallitsevaan kulttuuriin ja tapoihin. Ennen 1600-lukua koulutus oli vain rikkaiden etuoikeus. Yhteiskunnallisten olojen muuttuessa 1600-luvulla alettiin suhtautua myönteisesti kaikille annettavaan peruskoulutukseen, ja teollistumisen myötä oppivelvollisuuskoulut alkoivat yleistyä. Kaupungistumisen myötä koulutus oli myös apu sosiaalipoliittisiin ongelmiin ja kasvatuksellisiin ongelmiin. Nykyään koulutuksen avulla yhteiskunta voi vaikuttaa ihmisten toimintaan, arvomaailmaan sekä maailmankuvan muodostumiseen. (Rauste-von Wright & von Wright 1999, 7 - 8.)

4.1 Sosiaalialan ammatillinen koulutus

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä aloitettiin pitkä prosessi 1970-luvulla, minkä lopulta nosti sosiaalialan uudeksi koulutuslaksiksi. 30.5.1974 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen keskiasteen koulutuksesta, minkä perusteella, saman vuoden elokuussa opetusministeriö asetti 14 toimikuntaa kehittämään eri alojen koulutusta. Tällöin sosiaaliala mainittiin vain kuuluvan yhteen terveydenhuollon koulutuksen kanssa. Edistyksestä kuitenkin oli, että terveydenhuollon opetussuunnitelmatoimikuntaan lisättiin myös kaksi sosiaalihuollon edustajaa ajamaan sosiaalialan asioita koulutuksen tiimoilta. Suurin osa toimikunnan edustajista oli kuitenkin terveydenhuollon edustajia, ja sosiaalialan toiminta- ja palvelujärjestelmän jäsenitys muodostuikin ongelmalliseksi ja epämääräiseksi. Selkeää päätöstä ei vielä heti tuolloin siis tehty, mutta puhuttiin sosiaaliturvakoulutuksen peruslinjasta, joka toteutettaisiin ehkä seuraavan koulunuudistuksen yhteydessä. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Toimikunnan työ oli kuitenkin tuottanut tulosta, ja hyvin pian päädyttiin sosiaalialan peruslinja ratkaisuun. Tämän myötä 30.11.1978 valtioneuvosto teki päätöksen keskiasteen koulunuudistuksen suunnitteluohjeista, joissa vahvistettiin uusi peruslinjajako, jossa mainittiin myös sosiaalialan peruslinja. Sosiaalialan peruslinjan tarpeellisuutta perusteltiin mm. työelämän tieto- ja taitovaatimusten eroavuuksilla sosiaalialalla ja terveydenhuollossa, sosiaalialan senhetkiselä epäselkeydellä, sosiaalialan ammattitaitoisen työvoiman puutteella sekä tulossa olevan uudistuksen toteuttamisen jälkeisellä vaikeudella luoda enää uutta koulutusala. Ratkaisua tuki myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalan lainsäädännön kehittämissä vaihe, minkä seurauksena vuonna 1982 astui voimaan sosiaalihuoltolaki. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Opetusministeriö asetti 29.1.1981 toimikunnan, joka alkoi suunnitella sosiaalialan koulutuksen toteuttamista ja selkiyttää sosiaalialan peruslinjan eri koulutusammattuja. Toimikunnan työtä jatkettiin vuoden 1982 loppuun, jonka jälkeen Suomeen saatiin uusi ammatillinen koulutusala, sosiaaliala. Toki maassamme annettiin sosiaalityön koulutusta jo aiemminkin, mutta vain yliopistotasosta. Nyt rinnalle tuli myös ammatillinen sosiaalialan koulutus. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Sosiaalialan ammatillinen koulutus aloitettiin vuonna 1984 muutamassa kokeilukoulussa. Mukana olivat Jyväskylän sosiaalialan oppilaitos, Tampereen sosiaalialan oppilaitos sekä Ylä-Savon sosiaalialan oppilaitos. Sosiaalialan koulutusammateiksi päätettiin lopulta asettaa kouluasteiset kodinhoitajan, päivähoitajan sekä kehitysvammahoitajan koulutusammatit. Opistoasteisiksi koulutusammateiksi asetettiin sosiaaliohjaajan, kehitysvammaohjaajan sekä sosiaalikasvattajan koulutusammatit. Vakainainen sosiaalialan ammatillinen koulutus käynnistyi vuosina 1986 - 1988. (Viinamäki 2008, 13.)

4.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus

Ammatillinen sosiaalialan koulutus oli ollut vakinaista vasta muutaman vuoden, kun alettiin jo suunnitella uutta koulutusjärjestelmäuudistusta 1990-luvun vaihteessa. Sen koettiin olevan monelle juuri aloittaneelle sosiaalialan oppilaitokselle houkutteleva mahdollisuus. Sosiaalialan korkeakoulutasoinen koulutus oli monissa sosiaalialan oppilaitoksissa tärkeä puheenaihe ja sitä alettiin pikkuhiljaa kehittää. Sosiaaliala kaipasi työntekijöiden osaamistason nostamista, tehtävärakenteiden uudistamista, sekä työmenetelmien kehittämistä. Myös kansainvälistyminen loi paineita ammatilliseen sosi-

aalialan koulutukseen. Moni ylioppilas tahtoi jatkaa opintojaan yliopiston sijasta ammattikorkeakoulussa, jos siihen olisi vain ollut mahdollisuus. Koettiin vahvasti, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutus toisi helpotusta vallitseviin ongelmiin ja sille olisi tarvetta. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Vuoden 1988 keväällä opetusministeri asetti kolme opetusministeriön virkamies työryhmää uudistamaan koulutusjärjestelmää. Ylijohtaja Markku Linnan johdolla syntyiinkin varteenotettava ehdotus koulutusjärjestelmän uudistuksesta. Ehdotus sisälsi suunnitelman perustaa ammattikorkeakouluja sekä vahvistaa lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten integraatiota. Ehdotuksen tullessa julkisuuteen alkoi voimakas toiminta ammattikorkeakoulukokeilujen perustamiseksi. Jo keväällä 1990 opetusministeriö vastaanotti 70 ammattikorkeakouluesitystä ja 17 nuorisoasteen kokeiluesitystä. Kokeiluja koskeva laki hyväksyttiin 15.2.1991, minkä jälkeen annettiin kokeilulupa yhteensä 22 ammattikorkeakoululle. Ensimmäiset ammattikorkeakoulukokeiluun osallistuneet koulut olivat Kemin, Oulun, Outokummun, Päijät-Hämeen, Seinäjoen sekä Vantaan sosiaalialan oppilaitokset. Näistä Seinäjoen sosiaalialan oppilaitos toimi aktiivisesti ja loi myös nykyisen kaltaisen opetussuunnitelman. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Ammattikorkeakoulutuksen alkutaival oli tutkimus- ja kehittämistyötä, ja keskustelu asian tiimoilta oli vilkasta. Joissakin keskusteluissa pelättiin muun muassa ammattikorkeakoulutuksen muuttuvan yliopistokoulutuksen kaltaiseksi tahattoman tai tahallisen jäljittelyn myötä ja tämän taas koettiin uhkaavan yliopistotasoista koulutusta. Ammattikorkeakoulutuksen kehittäminen kuitenkin jatkui. 1990-luvun puolivälissä tulivat työelämäprojektit ja erilaiset kehittämishankkeet osaksi ammattikorkeakoulutusta. Kansainvälistyminen tuli myös osaksi ammattikorkeakoulutusta. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Vuoden 1994 keväällä opetusministeriön työryhmä esitti, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutus korvaisi sosiaalialan opistoasteisen koulutuksen sillä edellytyksellä, että samaan lopputulokseen päädyttäisiin myös muilla aloilla. Työryhmä oli myös yksimielinen siitä, että yliopistopohjainen sosiaalityön maisteritutkinto säilytettäisiin korkeimpana sosiaalityön tutkintona. Ongelmallisena koettiin vielä se, että antaako ammattikorkeakoulutus valmiudet sosiaalialalle vai sosiaalityöhön. Työryhmä päättyi kuitenkin esittämään valmiuksien riittävän sosiaalityöhön, mutta eriäviäkin mielipiteitä oli jo silloin. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kansainvälinen arviointi tehtiin 1990-luvun puolivälissä, jolloin ensimmäinen korkeakoulukokeilu oli päättynyt, ja siitä oli koostettu muistio. Kehittämiskohteita nousi paljon esille, ja niistä mainittavimmat olivat muun muassa pedagogisen kehittämisen käynnistäminen, ohjauksellisempi ote opetukseen, työelämän liittäminen opintoihin, arvioinnin tekeminen jatkuvaksi ja systemaatisemmaksi, opetussuunnitelmien kehittäminen, työelämäprojektien käynnistäminen sekä henkilökohtaisten opintosuunnitelmien luominen. Pääviesti kansainvälisen arvioinnin pohjalta sosionomi (AMK) -koulutukselle kuitenkin oli, että on luotava Profile of Socialworker in the Polytechnic Education. (Viinamäki 2008, 19 - 20.)

4.2.1 Sosionomi (AMK) -nimekkeen vakiintuminen

Vuoden 1995 jälkeen pinnalle nousi ammattikorkeakoulujen vakinaistaminen. Lain-säädäntöön kiinnitettiin huomiota ja käsiteltiin alakohtaisia ratkaisuja. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta ei joidenkin näkemysten mukaan olisi tarvinnut jatkaa ja ottaa mukaan vakinaistamiseen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus vakinaistettiin ahkeran ja sinnikkään työn tuloksena ja myös vedoten sen tarpeeseen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon nimike oli myös epäselvä vielä ennen 2000-lukua, ja nimikkeen tullessa viralliseksi vuonna 1999 voitiin olla varmoja sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen vakiintumisesta. Nimikkeeksi vahvistui sosionomi (AMK). Tämän ongelman ratkeamisen jälkeen käytiin vilkasta keskustelua ammatinharjoittamislainsäädännöstä ja sosiaalityön määrittämisestä. Koulutuksen vakiintumisen jälkeen tuli myös uusia yksiköitä ja korkeakouluja mukaan tarjoamaan opetusta sosionomi (AMK) -tutkintoon. (Viinamäki 2008, 28 - 29, 32.)

4.2.2 Verkostoituvat erityispalvelut -hanke (VEP)

Laman jälkeinen aika 1990-luvun puolivälissä sai sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämään valtakunnallisen erityispalveluja kartoittavan ja kehittävän verkostoituvat erityispalvelut -hankkeen, joka tunnetaan lyhenteellä VEP. Hankkeen avulla oli tarkoitus saada kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja oppilaitosten verkostoituminen ja saada aikaan entistäkin paremmin toimivat sosiaalihuollon erityispalvelut ja turvata erityisosaaminen ja sen saatavuus. Hankkeen myötä saivat sosionomit (AMK) näyttää omaa osaamistaan ja heidän arvostuksensa ja tunnettavuutensa kasvoi. Myös sosiaalialan ammattikorkeakoulutus ja sen tuottama osaaminen saivat näkyvyyttä ja saivat

mahdollisuuden verkostoitua paremmin. Hanke päättyi vuonna 2004. (Viinamäki 2008, 25 - 26.)

4.2.3 Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projekti

Tänä päivänä käydään vilkasta keskustelua sosionomien (AMK) ja yliopistotasoisten sosiaalityön koulutuksen saaneiden yhteistyöstä ja toimenkuvien muodostumisesta. Mahdollinen työparityöskentelykin on ollut puheena ja kehittämiskohteena. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projektin avulla on saatu paljon hyviä tutkimustuloksia ja kehittämiskohteita. Projektin avulla selvitettiin eri ongelma-kohtia nykyisissä jo olemassa olevissa toiminnoissa sekä sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteiden uudistamistarpeita. Projekti painottui yliopistollisen sosiaalityön koulutuksen saaneiden ja ammattikorkeakoulupohjaisen tai opistopohjaisen sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden tehtäviin ja tehtävärakenteiden uudistamiseen, jotta kansalaisten tarpeisiin pystytään vastaamaan paremmin ja ne pystytään täyttämään. Myös sosionomien (AMK) tehtäviä tarkasteltiin verrattuna lähihoitajien tehtäviin. Projektin tuloksena selvisi, että kehitettävää on paljon ja olisi mitä pikimmiten alettava kehittää nykyisiä työtapoja ja työyhteisöjä sekä työn tekemisen ehtoja. (Viinamäki 2008, 30.)

4.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon pätevyys ulkomailla

Sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus myös hakeutua töihin ulkomaille, koska monissa Euroopan maissa on vastaava tutkinto (liite 1). Tutkinnot vastaavat pääasiassa alemmaa korkeakoulututkintoa (Bachelor) ja ne ovat laajuudeltaan 180 - 240 ECTS-opintopistettä. Ongelmalliseksi työhaussa voi kuitenkin osoittautua se, että lähes kaikkien muiden maiden tutkinnot antavat valmiudet myös sosiaalityöhön ja niitä voikin kutsua sosiaalityön tutkinnoiksi, kun taas Suomessa tutkinto on sosionomi (AMK). Tutkinto antaa pätevyyden sosiaalialalle, ja puhutaan sosiaalialan tutkinnosta. Se ei anna valmiuksia ja pätevyyttä sosiaalityöntekijäksi. Työtä hakiessa on muistettava, että jos sosiaalityö on kyseisessä maassa säännelty ammatti, tarvitaan silloin tutkinnon tunnustamispäätös, jonka pohjalta selviää täytyvätkö työn kelpoisuusvaatimukset. Tutkinnon tunnustamisessa ongelmia saattaa aiheuttaa se, että Suomessa päteväksi sosiaalityöntekijäksi kelpaa vain sosiaalityön maisteri, joka on käynyt yliopistopohjaisen sosiaalityön koulutuksen. Työtä hakiessa on hyvä muistaa, että hy-

vä kielitaito on välttämättömyys. Usein kohdemaat vaatii myös sopeutumisaikaa, soveltuvuuskoetta tai lisäkoulutusta maan lainsäädännöstä. (Lähtenmäki 2004, 46 - 48.)

5 SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO

5.1 Sosionomi (AMK)

Sosionomi (AMK) -tutkinto on sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto, joka kestää 3,5 vuotta ja on laajuudeltaan 210 opintopistettä (Lähtenmäki 2004, 20) Tutkintoon kuuluu perus- ja ammattiopinnot sekä 45 opintopisteen laajuinen käytännön harjoittelu. Sosionomi (AMK) -tutkintoon voi hakea, jos pohjakoulutuksena on ylioppilastutkinto tai lukion oppimäärä, opistotasoinen sosiaali- ja terveysalan koulutus, tai toisen asteen ammatillinen tutkinto. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 14.)

Sosionomi (AMK) -tutkinnon osaamisalue muodostuu kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävistä; Kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävistä; Palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävistä; Sosiaalityön tehtävistä sekä hoito- ja huolenpitotehtävistä. (Sosiaaliportti 2006)

Vaikka sosionomin (AMK) ydinosaminen on määritelty yhtenäiseksi, voivat eri suuntautumisvaihtoehdot silti aiheuttaa vaihtelua. Koulutuksen aikana sosionomiopiskelija voi suuntautua eri suuntautumisvaihtoehtoihin ammattikorkeakoulusta riippuen. (Sosiaaliportti 2006)

Eri suuntautumisvaihtoehtoja ovat varhaiskasvatus, nuorisotyö, lastensuojelu, mielen-terveys-, päihde- ja kriisityö, monikulttuurinen työ, vanhustyö, vammaistyö sekä kuntoutus. Lastensuojelun, nuorisotyön tai varhaiskasvatuksen suuntautuminen antaa valmiudet työskennellä muun muassa päiväkodissa, lastenkodissa, nuorisotyössä tai koulukodissa sekä muissa ohjaus- ja kasvatustehtävissä. Maahanmuuttajatyön, vanhustyön, vammaistyön, mielen-terveys- ja päihdetyön suuntautumisen valinnee sosionomiopiskelijan työpaikkana on valmistumisen jälkeen mahdollisesti esimerkiksi vastaanottokeskus, kehitysvammalaitos, kotipalvelu tai jokin muu työ, joka on asiakkaiden hoitoa, ohjausta, sosiaalista kuntoutusta sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. (Opintoluotsi 2009)

Sosiaalialan koulutusohjelmassa on myös mahdollisuus saada kelpoisuus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian virkoihin. Tällöin on valittava suuntautumisvaihtoehdoksi diakoninen sosiaalityö. Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto taas antaa kelpoisuuden kirkon nuorisotyönohjaajan virkaan. (Opintoluotsi 2009)

Sosionomiksi voi Suomessa opiskella 21:ssä eri ammattikorkeakoulussa ja 33:ssa niiden eri toimipisteessä. Aikuiskoulutuksena sosionomi (AMK) -tutkintoon voi opiskella 18 ammattikorkeakoulussa ja niiden 22:ssa eri toimipisteessä (liite 2). (Koulutusnetti 2009)

5.2 Sosionomin (AMK) ydinosaaminen

Sosionomin (AMK) ydinosaaminen muodostuu tiedollisesta ja eettisestä osaamisesta, menetelmällisestä osaamisesta, yhteiskunnallisesta tietoisuudesta ja vaikuttamisesta, sosiokulttuurisesta osaamisesta, toimintaympäristön tuntemisesta ja palvelujen kehittämisestä sekä kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemisesta. (Borgman, DalMaso, Hakonen, Honkakoski & Lyhty 2001, 10 - 11.)

5.2.1 Yhteiskunnallinen tietoisuus ja vaikuttaminen

Yhteiskunnallinen ajattelutapa ja yhteiskunnan perusrakenteiden ja kehitysprosessien tietämys on tärkeää osaamista sosionomille, sillä sosiaalialan työ perustuu yksittäisen ihmisen yhteiskuntasidonnaisuuteen. Sosionomi (AMK) ymmärtää ihmisten toimintaedellytyksiä ja yhteiskunnallisen tilanteen vaikuttavuuden niihin. Hän osaa myös vaikuttaa yhteiskunnallisesti yhdessä asiakkaan kanssa ja tiedostaa sosiaalialan ja yhteiskunnan arvoristiriidat. Sosionomi (AMK) pyrkii vaikuttamaan yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin toimintaedellytyksiin ja parantamaan sekä edistämään sitä kautta yksilön, perheen tai jonkin sosiaalisen ryhmän osallisuutta yhteiskuntaan sekä parempaan ja mielekkäämpään elämään. Yhteiskunnan heikompiosaisten auttaminen ja tukeminen kuuluvat ensisijaisesti sosionomin (AMK) työn piiriin ja hän kantaakin työssään vastuuta niiden yksilöiden selviytymisestä, joiden subjektiivisuus ja hyvä elämä ovat uhattuina. Tärkeää on, että auttaminen sekä ratkaisujen etsiminen heikompiosaisten elämäntilanteeseen tapahtuu yhdessä asianosaisten kanssa. Työn haasteellisuutta lisää se, että sosiaalialan arvot, toiminnan tavoitteet ja menetelmät joutuvat usein ristiriitaan vallit-

sevien yhteiskunnallisten arvojen ja taloudellisen tilanteen kanssa. (Borgman ym. 2001, 10 - 11.)

5.2.2 Sosiokulttuurinen osaaminen

Sosiokulttuurinen osaaminen perustuu yksilön merkitykseen toimijana ja kansalaisena tai kansalaisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sosiokulttuurinen osaaminen on inhimillisen toiminnan ymmärtämistä kulttuurisena, ja se läpäisee sekä yksilö-, yhteisö- että yhteiskunnan tasoa. Sosiokulttuurisen osaamisen tärkeä osa-alue on myös elämäntähtäminen ja sen jatkuvuus. Sosionomin (AMK) tehtävä on voimavaraistaa ja valtaistaa kansalaisia ja yksilöitä, jotka ovat syrjäytymisuhan alla. On tärkeää ymmärtää, että jokaisen yksilön tai kansalaisen taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset voimavarat ovat erilaiset ja se vaikuttaa heidän elämäntähtämykseen. Ihmisen ja yksilön itsensä toteuttamisen ja inhimillisen elämän jatkuvuuden turvaamisessa tärkeää on asiakas- ja voimavaralähtöinen sosiaalialan työ, jota sosionomi (AMK) juuri tekee kehittäessään ammattikäytäntöjä yhdessä asiakkaiden, kansalaisten sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Toiminnalla vahvistetaan luottamusta ja lisätään sosiaalista pääomaa osallistujien kesken. (Borgman ym. 2001, 12 - 13.)

5.2.3 Kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen

Sosiaalityössä ihminen ja hänen elämäntilanteensa nähdään hänen sosiaalisissa yhteyksissään. Yhteiskunnallinen tilanne ja todellisuus vaikuttavat kansalaisten arkielämään ja elämäntähtämykseen. Yksilön elämän sujuminen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen vaatii hänen selviytymistään arjen taidoista ja toiminnoista itsenäisesti. Sosiaalialan asiakkaalla juuri näiden taitojen hallitsemattomuus aiheuttaa esteitä arkisen elämän sujuvuudelle. Sosionomin (AMK) tehtävänä on vahvistaa yksilön subjektiivista ja elämäntähtämyksen juuri arjen taitojen ja rutiinien avulla. Rutiinit luovat myös asiakkaalle turvallisuutta hänen omaksuttuaan ne. (Borgman ym. 2001, 13 - 14.)

Arjen taidot ja toimintamallit omaksutaan elämän aikana sosiaalisaation ja kasvatuksen myötä. Näihin taitoihin vaikuttavat oleellisesti yksilön elämäntähtämyksen historia, kasvatusta, odotukset, toiveet sekä traumaattiset ja suuret elämäntähtämykset tai pettymykset. Sosionomin (AMK) työssä tärkeää on nähdä asiakas hänen elämäntähtämyksensä ja arvioida yhdessä asiakkaan ja muiden toimijoiden kanssa hänen voimavaransa, jonka pohjalta asiakasta voidaan auttaa sekä nähdään hänen kasvun tarpeensa ja kehityksen

mahdollisuutensa. Lähtökohtana työssä on asiakkaan elämäntilanteen ja arjen sujuvuuden kartoittaminen, jonka jälkeen työn tavoitteena on toiminnallisten ja rakenteellisten esteiden poistaminen tai vähentäminen ja itsenäinen arjessa selviytymisen lisääminen. Sosionomi (AMK) kunnioittaa asiakasta oman elämänsä asiantuntijana ja hänen tavoitteenansa on vahvistaa asiakkaan subjektiutta. (Borgman ym. 2001, 13 - 14.)

5.2.4 Toimintaympäristön tunteminen ja palvelujen kehittäminen

Sosionomin (AMK) työkenttä on laaja, ja hän sijoittuu moniin erilaisiin toimintaympäristöihin, myös kansainvälisiin toimintaympäristöihin. Tästä johtuen kunkin toimintaympäristön sekä palvelujärjestelmän tunteminen on välttämätöntä. Hän osaa myös toimia eettisesti, vaikka taloudelliset resurssit loisivatkin toimintaan paineita. Sosionomin (AMK) tavoitteena on kehittää ja uudistaa moniammatillisesti palveluja inhimillisiksi, joustaviksi ja taloudellisiksi vastaamaan asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilannetta. Tämä edellyttää asiakkaan elämäntilanteen ja tarpeiden kokonaisvaltaista tuntemista sekä palvelujärjestelmän, palvelujen tuottamistapojen, yhteiskunnan taloudellisten resurssien, yhteiskunnallisen- ja poliittisen tilanteen kattavaa tuntemista. (Borgman ym. 2001, 14 - 15.)

5.2.5 Tiedollinen ja eettinen osaaminen

Sosionomi (AMK) tarvitsee monipuolisen teoreettisen ja kokemuksellisen tietoperustan pystyäkseen toimimaan työssään menestyksekkäästi ja tavoitteellisesti. Hän tarvitsee tietoa yhteiskunnasta, ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta, ihmisen kehityksestä, elämäntilannesta, sosiaalialan periaatteista, työkäytännöistä ja menetelmistä. Tarvittu tieto on kokemuksellista sekä teoreettista ja tämän tietoperustan luovat yhteiskunta- ja käyttäytymistieteet sekä taide- ja ilmaisutieteet. Sosionomi (AMK) saa koulutuksen aikana hyvät tiedonhankinta- ja käyttötaidot, ja hän ymmärtää teorian merkityksen työn kehittämisessä sekä osaa hyödyntää käytännöntaitoja ja teoriatietoa yhdessä. (Borgman ym. 2001, 15 - 16.)

Sosionomin (AMK) työssä vaikuttavat usein ristiriitaiset arvot ja asenteet, joita määrittävät moraaliset, poliittiset ja taloudelliset vaatimukset. Tästä johtuen onkin tärkeää säilyttää eettinen harkintakyky ja vastuullinen asiakaslähtöinen toiminta, joka on tärkeä osa sosionomin (AMK) ammattitaitoa. Eettisyyden tärkeä osa on myös muiden

uskontojen ja kulttuurien kunnioittaminen asiakastyössä. Tällainen toiminta ja asiakastyö edistävät asiakkaan sosiaalisuutta ja auttaa asiakasta pitämään kiinni sosiaalisista oikeuksistaan. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset periaatteet ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä asiakkaan yksityisyyden suojaaminen. (Borgman ym. 2001, 15 - 16.)

5.2.6 Menetelmällinen osaaminen

Sosionomin (AMK) työssä menetelmät ja niiden osaaminen ja tunnistaminen sekä soveltaminen ovat tärkeitä, koska niitä käytetään erilaisissa asiakastilanteissa yksilö-, perhe-, ryhmä-, yhteisö- ja aluetyössä. Menetelmällinen tietoisuus ja osaaminen vahvistavat tavoitteellista ammatillista toimintaa. Menetelmiä sosionomi (AMK) osaa myös arvioida suhteessa omiin käsityksiinsä, arvoihinsa ja etiikkaansa. Menetelmällinen osaaminen korostuu eritoten moniammatillisessa yhteistyössä, jossa tarvitaan menetelmäosaamisen lisäksi myös hyviä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä sitä, että hän tuo perustellusti esille oman osaamisensa, mutta kunnioittaa myös toisten osaamista ja ammattitaitoa. (Borgman ym. 2001, 16 - 17.)

Asiakastilanteiden arviointi kokonaisprosessina ja metodisesti on tärkeää, ja sosionomilla (AMK) on valmiudet siihen, ja hän myös ymmärtää asiakastyön prosessin sekä sen eri vaiheet. Sosionomi (AMK) ymmärtää myös sosiaalisen verkoston merkityksen asiakkaan auttamisessa ja selviytymisessä sekä asiakastyössä ja pyrkii mahdollisuuksien mukaan aktivoimaan sitä asiakkaan selviytymisen tueksi. Sosionomi (AMK) tuntee palvelujärjestelmän ja ohjaa asiakasta palveluiden piiriin ja niiden käytössä. Tästä johtuen palveluohjaus onkin tärkeä työkenttä sosionomille (AMK), ja sen tärkeys kasvaa koko ajan moniasiakkuuksien myötä. (Borgman ym. 2001, 16 - 17.)

5.3 Sosionomin (AMK) ydintaidot

Sosionomin (AMK) ydinosuamiseen liittyy myös olennaisesti paljon erilaisia ydintaitoja, jotka hänen on hallittava pystyäkseen toimimaan työssään tavoitteellisesti. Sosionomin (AMK) työ on asiakkaan elämässä kanssakulkemista vaikeissa elämäntilanteissa. Asiakas on osattava kohdata tasavertaisena ja oman elämänsä asiantuntijana sekä on osattava kunnioittaa asiakkaan yksilöllisyyttä. Yksi tärkeä ydintaito onkin

kanssakulkemisen taito. Vuorovaikutus- ja viestintätaidot ovat myös tärkeitä, koska sosionomin työ asiakastyössä on asiakkaan kuuntelemista ja hänen kanssaan puhumista. Vuorovaikutus- ja viestintätaitoja tarvitaan myös toimittaessa tiimi-, verkosto- ja projektityössä tai yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Viestintätaidoilla tarkoitetaan sitä, että sosionomi hallitsee hyvin eri tilanteissa puhe- ja kirjallisen viestinnän taidon. Tätä kautta hän pystyy vaikuttamaan asioihin, ihmisiin ja yhteiskuntaan. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

Sosionomilla (AMK) täytyy olla kyky arvioida omaa työtään niin yksilötasolla kuin tiimi- ja organisaatiotasollakin suhteessa työn yhteiskunnallisiin ehtoihin. Reflektoinnin avulla voidaan arvioida ja kehittää työtä ja työskentelyä, työtapoja, tehtyjä valintoja, työmenetelmiä, työn seurauksia sekä omaa ajattelua. Reflektointitaidot auttavat myös perustelemaan tehtyjä ratkaisuja ja valintoja eettisesti. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

Sosionomin (AMK) työ on lähes aina toimimista tiiviissä työyhteisössä ja monien sidosryhmien kanssa. Työ on myös moniammatillista. Tästä johtuen tärkeitä taitoja ovat myös työyhteisössä toimimisen, työn organisoinnin ja johtamisen taidot. Sosionomi (AMK) on työyhteisöönsä sitoutunut, oma-aloitteinen, motivoitunut, mutta kuitenkin hän pystyy myös itsenäiseen työskentelyyn ja tunnistaa oman jaksamisensa sekä rajallisuutensa ja pitää huolta itsestään ja omasta jaksamisestaan. Sosionomi (AMK) osaa työssään suhteuttaa toimintansa asiakkaiden, yhteiskunnan sekä toimintaympäristön tarpeisiin. Moniammatillisuuden ja monikulttuurisuuden kasvaessa on tärkeää osata toimia eri auttamisverkostoissa ja tuoda siellä esille oma osaaminen kunnioittaen kuitenkin muita. Sosionomilla (AMK) on tähän valmiudet ja hän osaa myös asiakas- ja työryhmän ohjaamis- ja johtamistaidot. Tutkimisen ja kehittämisen taidot ovat myös tärkeä osa sosionomin (AMK) ydintaitoja ja hän osaa myös lukea ja hyödyntää työssään jo tehtyjä tutkimuksia. Tutkiva ja kehittävä työ painottuu sosionomin (AMK) työssä asiakastyön prosesseihin, omaan työyhteisöön sekä paikallisten ja alueellisten palvelurakenteiden kehittämiseen sekä yhteiskunnallisiin prosesseihin. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

Sosionomin (AMK) ydintaidot voi siis kiteyttää seuraavasti; Vuorovaikutus-, viestintä- ja kanssakulkemisen taidot, työyhteisössä toimimisen, työn organisoinnin ja joh-

tamisen taidot, reflektointitaidot sekä tutkimisen ja kehittämisen taidot. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

5.4 Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit

Sosionomi (AMK) -tutkintoon kuuluvat kuusi ECTS-kompetenssia, jotka on hyväksytty 20.3.2006. Kompetensseja on kuusi ja ne ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen (liite 3). (Sosiaaliportti 2006)

5.5 Sosionomin työtehtävät

Sosiaalialan ammattilaisten tulee kyetä työskentelemään sekä julkisella, yksityisellä että kolmannella sektorilla. Sosionomien työtehtävät käytännön työelämässä voidaan järjestää usealla eri tavalla. (Mäkinen ym. 2009, 76 - 77.) Sosionomi (AMK) voi toimia kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävissä, kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävissä, palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävissä ja tietysti myös sosiaalityön tehtävissä. (Borgman ym. 2001, 21.)

Sosionomin (AMK) työtä ohjaavat sosiaalialan eettiset periaatteet, joita ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä asiakkaan yksityisyyden suojaaminen. (Borgman ym. 2001, 16. Mäkinen ym. 2009, 186.)

5.5.1 Kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävät

Sosionomilla (AMK) on ammattitaito ja valmiudet työskennellä erilaisissa kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävissä niin varhaiskasvatuksessa, erityiskasvatuksessa, lastensuojelussa, nuorisohuollossa, oppilashuollossa, nuorisotyössä tai perhetyössä. Sosionomi (AMK) voi toimia myös monissa eri neuvonta- ja ohjaustehtävissä. (Borgman ym. 2001, 21.)

Sosionomit (AMK) voivat myös toimia lastentarhanopettajina, mikäli heidän tutkintonsa on sisältynyt 60 op varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja, mikä

vastaa yleislinjaukseltaan lastentarhanopettajille määritellyjä kompetensseja. (Viinamäki 2008, 99.) Sosionomien (AMK) työllistymistä lastentarhanopettajiksi heikentää se, että koulutuksesta puuttuu esiopetuspätevyuden saaminen ja tästä johtuen lastentarhanopettajan virkoihin palkataan ensisijaisesti esiopetuspätevyuden omaava lastentarhanopettaja. Vuonna 2004 Lastentarhaopettajienliitto julkaisi selvityksen jonka mukaan lastentarhanopettajista 7,6 % oli sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneita. (Viinamäki 2008, 102.)

Keskustelua on viime aikoina herättänyt mahdollisen yhteistyön lisääminen ja tehtävärakenteen uudistaminen niin, että lastentarhanopettajat ja lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavat kasvatustieteiden kandidaatit sekä sosionomit (AMK) voisivat toimia päiväkodeissa täydentäen toistensa osaamista. Tämän osaamisen hyödyntäminen ja tehtävärakenteiden kehittäminen vie kuitenkin vielä aikansa. (Viinamäki 2008, 99.)

5.5.2 Kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävät

Sosionomin (AMK) tavoitteena on edistää yksilön ja yhteisöjen osallisuutta, sosiaalista selviytymistä, vahvistaa voimavaroja sekä pitää yllä elämän merkityksellisyyttä, kunnioittaen koko ajan yksilön itsemääräämisoikeutta ja yksilöllisyyttä samalla parantaen tämän elämänhallintaa. Suuntautumisensa mukaisesti sosionomi (AMK) voi työskennellä vanhustyön, vammais- ja kuntoutuspalveluiden, päihdetyön, kriminaalihuollon, mielenterveystyön, perusturvan, työvoimapalvelujen, lastensuojelun, nuorisohuollon, oppilashuollon, monikulttuurisen työn ja maahanmuuttajatyön sekä yksilökohtaisen palveluohjauksen tehtävissä. (Borgman ym. 2001, 22.)

5.5.3 Palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävät

Sosionomin (AMK) ammattitaitoon kuuluu kyky kehittää ja johtaa asiakaslähtöisiä palvelukokonaisuuksia, joissa yhdistyvät yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan voimavarat. Hän omaa myös taidot johtamistehtäviin, joita ovat sosiaalialan ammattityön, työyhteisöjen ja vapaaehtoistyön johtaminen sekä niiden kehittäminen ja ohjaaminen. Hän hallitsee myös sosiaalialan lainsäädännön, palvelujärjestelmän sekä osaa käyttää vuorovaikutustaitojaan ja verkostoitua sekä edesauttaa eri palveluntuottajien välistä yhteistyötä. Sosionomi (AMK) voi siis työskennellä suuntautumisensa mukaisesti palveluiden ja palveluyksiköiden ohjaus-, suunnittelu-, kehittämis-, ja johtamistehtävissä lähes kaikissa sosiaalialan töissä, kuten kotipalvelussa, kotihoitossa, omaishoidossa,

päivähoidossa, vanhustyössä, vammais- ja kuntoutuspalveluissa, päihdetyössä, kriminaalihuollossa, mielenterveystyössä, lastensuojelussa, nuorisohuollossa, monikulttuurisessa työssä, alue-, perhe- ja erilaisissa projektitoissa, perusturvassa sekä työhallinnossa. (Borgman ym. 2001, 23.)

5.5.4 Sosiaalityön tehtävät

Sosionomilla (AMK) on valmiudet työskennellä ehkäisevän sosiaalityön, alue-, perhe- ja projektityön, vanhustyön, vammais- ja kuntoutuspalveluiden, päihdetyön, kriminaalihuollon, mielenterveystyön, perusturvan, työvoimapalveluiden, lastensuojelun, nuorisohuollon, oppilashuollon, monikulttuurisen työn ja yksilökohtaisen palveluohjauksen tehtävissä. Näillä sosiaalityön alueilla sosionomin (AMK) työ on pääosin ennaltaehkäisevää, perusturvaan kohdentuvaa sekä perhekeskeistä sosiaalityötä. Sosionomi (AMK) on myös mukana niin sanotusti jälkihoidossa. (Borgman 2001, 23 - 24.)

5.5.5 Sosionomi (AMK) tehtävänimikkeet

Sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneet työntekijät voivat toimia hyvinkin erilaisissa työtehtävissä. Esimerkiksi lastensuojelun avohuollossa sosionomi voi toimia muun muassa sosiaaliohjaajana, perhetyöntekijänä tai ohjaajana. Sijaishuollossa sosionomit työskentelevät lastensuojelulaitoksissa sosiaaliohjaajina, lähikasvattajina tai vastaavina ohjaajina. Ikääntyvien sosiaalipalveluissa sosionomin tehtävänimikkeitä ovat sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja, kotipalvelun tai kotihoidon ohjaaja. Aikuistyössä sosionomien tehtävänimikkeisiin kuuluu myös sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja, työvoimapalveluohjaaja sekä asumisneuvoja. (Mäkinen ym. 2009, 86 - 91.)

5.6 Sosionomin työtehtävät kehitysvamma-alalla ja vammaistyössä

Sosionomit (AMK) toimivat vammaistyössä kunnan sosiaalihuollossa, järjestöjen sosiaalipalveluissa, järjestöorganisaatioissa sekä yksityisen sektorin tuottamissa sosiaalipalveluissa sekä työhallinnossa ja KELA:ssa. Erityisen laajaa sosionomien (AMK) työskentely on kehitysvammaisille erityishuoltolain mukaan järjestetyissä palveluissa. (Viinamäki 2008, 143.) Vammaistyössä sosionomeilla on laaja kirjo eri ammatinimikkeitä, kuten esimerkiksi vammaispalvelun ohjaaja, päivätoiminnan ohjaaja ja kuntoutuksen ohjaaja. Sosionomi (AMK) toimii myös muissa ohjaustehtävissä vammaistyössä. (Mäkinen ym. 2009, 90.)

Nykyään kehitysvamma-alalla on suuntaus siirtyä yhä enemmän laitoshuollosta avo- huoltoon ja tämä osaltaan lisää sosionomien (AMK) tarvetta kehitysvamma-alalla. Sosionomin (AMK) tärkeä tehtävä on edistää tasa-arvoa ja suvaitsevuuutta ja pyrkiä syrjinnän ja syrjäytymisen ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön kannalta. Tämä nouseekin vammais- ja kehitysvammatyössä hyvin esille. (Viinamäki 2008, 145 - 146.)

Sosionomin (AMK) työtehtäviin kuuluu niin vammaisen henkilön kuin hänen perheensäkin tukeminen eri tilanteissa huomioiden heidän tarpeensa ja voimavaransa. Myös ohjaustyö ja subjektiivisuuden ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen on osa sosionomin (AMK) tehtäväaluetta. Sosionomien (AMK) rinnalla vammaistyössä ja kehitysvamma-alalla työskentelevät muun muassa lähihoitajat, sairaanhoitajat, kehitysvammaisten ohjaajat, sosiaaliohjaajat sekä kouluasteisen koulutuksen saaneet kehitysvammaistenhoitajat. Jälkimmäisenä mainitut ovat tosin väistyneet uusien ammattikorkeakoulututkintojen ja lähihoitajakoulutuksen myötä. (Viinamäki 2008, 147 - 149.)

Vammaispalvelutyö ja kehitysvammatyö ovat psyykkisesti raskaita ja vaativat paljon tekijältään, ja työ vaatii myös tietynlaisen persoonan. Varsinkin kehitysvammatyössä työntekijä joutuu tekemään tiettyjä ratkaisuja asiakkaan puolesta, ja hän joutuu jatkuvasti miettimään, missä määrin vammaisella ihmisellä on oikeus, ja toisaalta taas työntekijällä velvollisuus päättää vammaisen henkilön omista asioista. Palvelutarpeen arvioinnin ja päätöksen toki tekee kunnan sosiaalityöntekijä, mutta sosionomi (AMK) osallistuu usein hänen kanssaan sen toteuttamiseen. Vammaistyössä ja kehitysvamma-alalla palveluohjaus on tärkeä työmenetelmä ja työväline ja sen käyttö kasvaakin koko ajan. (Viinamäki 2008, 153.)

Nykyinen ammattikorkeakoulutus ei välttämättä anna vastavalmistuneelle ja kokemattomalle sosionomille (AMK) riittäviä valmiuksia toimia vammaistyön vaativissa tehtävissä, joista kehitysvammatyön tehtävät usein vaativat erityisosaamista. Usein alalle tulevalle henkilölle annetaankin työnantajan toimesta lisäkoulutusta ja lakisääteistä täydennyskoulutusta, jotta tiedot ja taidot riittävät työskentelyyn vaativalla alalla. (Viinamäki 2008, 155.)

5.7 Sosionomi (AMK) -koulutuksen haasteita vammaistyössä

Tulevaisuudessa olisi lisättävä työelämän ja ammattikorkeakoulun yhteistä toimintaa ja kehittämishankkeita, jotta palvelukulttuurin ja ammatillisten toimintakäytäntöjen uudistaminen onnistuisi. Sosionomi (AMK) -opiskelijoille tulisi luoda vahvat vuorovaikutustaidot jo opiskelun aikana, jotta hän pystyy toimimaan eettisesti vaikeissakin asiakastilanteissa, joita voi olla muun muassa asiakkaan itsemääräämisoikeuteen liittyvät kysymykset. Sosiaaliturvan hallintaan tulisi kiinnittää huomiota samoin kuin eri kulttuureista tulevien vammaisten asiakkaiden tasa-arvoiseen palveluiden saantiin. Opiskelijoita tulisi ohjata entistä enemmän vammaistyön pariin ja kohtaamaan erilaisia ihmisiä. Tulevaisuudessa tarvitaan yhä enemmän vammaistyön asiantuntemusta ja osaamista koko sosiaalialan työkentällä eikä vain vammaistyön puolella, koska osaamista tarvitaan myös sosiaalihuollon, kasvatuksen ja opetuksen alueilla. (Viinamäki 2008, 155 - 156.)

6 SOSIAALIALAN YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO

Sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa alettiin suunnitella vuonna 1997, ja se nousikin merkittäväksi osaksi korkeakoulupoliittista keskustelua. Suunnittelutyötä kesti aina vuoteen 2000, ja ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilua koskeva lakiesitys jätettiin eduskuntakäsittelyyn vuoden 2001 maaliskuussa. Sosiaalialan jatkotutkintokokeilu koettiin tärkeäksi, koska olihan Sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneita jo ehtinyt valmistua ja siirtyä työelämään suuri joukko 10 vuoden aikana ja heidän jatkokouluttamisensa oli ajankohtaista ja tarpeellista. Ammattikorkeakoulut olivat aktiivisia jatkotutkinnon kehittämistyössä. Ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilusta astui laki voimaan 1.1.2002, ja kokeilun oli päätetty kestävän 31.7.2005 asti. (Viinamäki 2008, 22.)

Jatkotutkintokokeilun ongelmaksi nousi sosiaalialalla se, että koko sosiaali- ja terveysalaa käsiteltiin jatkotutkintokokeilussa yhtenä koulutusalanana. Koettiin etteivät suunnitellut jatkotutkinnot vastanneet kaikilta osin sosiaalialan ja sosiaalialan työelämän tarpeita. Tämän ongelman johdosta sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto laati perusteellisen muistion, joka päivätettiin 17.4.2001 verkoston kokoonnuttua kaksi kertaa. Muistion tarkoituksena oli saada jatkotutkintokokeilu koskemaan myös sosiaalialaa omana alanaan. Muistio toimitettiin lakiesitystä käsittelevään eduskunnan sivistysva-

liokuntaan, joka laajensi jatkotutkintokokeilun koskemaan myös sosiaaliaalaa. (Viinamäki 2008, 22.)

Jatkotutkintokokeilun laajentamisen jälkeen tilasi opetusministeriö Korkeakoulujen arviointineuvostolta kaikkien jatkotutkintohakemusten arvioinnin ja esityksen laatu-kriteerit täyttävistä hakemuksista. Sosiaaliaalan jatkotutkintohakemuksia tuli ensimmäisellä hakukierroksella kahdeksan, ja niiden käsittelyyn valittiin oma työryhmä. Sosiaaliaalan osalta jatkotutkintokokeiluluvan opetusministeriöltä saivat Diakonia-ammattikorkeakoulun päihdehuollon tematiikkaan keskittynyt koulutusohjelma sekä Kemi-Tornion ja Seinäjoen ammattikorkeakoulujen yhteishakemus Sosiaaliaalan kansalais- ja aluelähtöiseen toimintojen kehittämiseen. Näiden lisäksi myös Laurea-ammattikorkeakoulu osallistui koulutusohjelmatoetukseen. Vuotta myöhemmin Helsingin ammattikorkeakoulu Stadialle myönnettiin sosiaaliaalan koulutusohjelmatoetus. Vuonna 2005 astui voimaan lainsäädäntö ylemmistä ammattikorkeakoulututkinnoista ja alettiin puhua yleimmästä Sosionomi (AMK) -tutkinnosta. (Viinamäki 2008, 22.)

6.1 Sosionomi ylempi (AMK)

Vuoden 2005 jälkeen on voinut jatkaa sosiaaliaalan opintojaan sosionomi (AMK) -tutkinnon jälkeen ylempään sosionomi (AMK) -tutkintoon. Ylempi sosionomi (AMK) -tutkinto on laajuudeltaan 90 op, ja sen kesto on kaksi vuotta. Vuoden 2009 syyslukukaudella ylempi sosionomi (AMK) -tutkintoa tarjoaa kahdeksan ammattikorkeakoulua. Opiskelu tapahtuu työn ohella ja pääosin etä- ja monimuoto-opiskeluna. Ehtona ja hakukriteereinä opiskeluun pääsemiseksi ovat soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltavan korkeakoulututkinnon suorittaminen sekä vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta. Hakukriteerit määrittelee vuonna 2005 syntynyt laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta. (Viinamäki & Pohjola 2009.)

Ylemmän sosionomi (AMK) -tutkinnon koulutusohjelmat eriytyvät kahteen pääkategoriaan, joissa painottuu ehkäisevä tai korjaava syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvä työs-kentely joko spesifille kohderyhmälle tai yleisemmin kansalaisten hyvinvoinnin li-säämisen ja pahoinvoinnin vähentäminen yleisesti, ilman ennalta määriteltyä kohde-ryhmää. Koulutuksen keskeisiä profiileita ovat päihteet ja syrjäytyminen; diakonia ja kristillinen kasvatus/diakonia ja nuorisotyö; lapsi-, nuoriso- ja perhetyö sekä lasten ja

nuorten hyvinvoinnin turvaamiseen liittyvä työskentely. Sosionomit (AMK) voivat myös hakeutua jatko-opintoihin sosiaali- ja terveysalan yhteisiä aineksia sisältäviin ylemmän tutkinnon koulutusohjelmiin, vaikka ne eivät olisikaan näin selvästi sosiaalialalle suuntaavia. Näiden koulutusohjelmien teemoja voivat olla alojen kehittäminen ja johtaminen, terveyden edistäminen sekä kuntoutus ja hyvinvointiteknologia. Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulutuksen on tärkeää tuottaa sosionomin (AMK) tietotaitoa syventävää osaamista sosiaalialalle. (Viinamäki & Pohjola 2009.)

6.2 Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja osaamisprofiilit

Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja niiden osaamisprofiilit ovat miltei samat kuin sosiaalialan alemmankin koulutusohjelman ja muodostavat hyvän jatkumon sosionomi (AMK) -koulutukselle. Vaikka kompetenssien osaamisprofiilit ovatkin lähes samoja, syvenevät niiden kuvatut tiedolliset ja taidolliset osaamisalueet siirryttäessä opiskelemaan ylempään sosionomi (AMK) -tutkintoa. Suurimpina eroina voidaan tutkintojen osaamisalueiden välillä pitää sitä, että ylempi sosionomi (AMK) -tutkinto painottuu työmenetelmäosaamiseen ja tutkimus- ja kehittämisosaamiseen, kun taas sosionomi (AMK) -tutkinto painottuu asiakastyöhön sekä yhteisölliseen osaamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Ylemmän Sosionomi (AMK) -tutkinnon, samoin kuin sosionomi (AMK) -tutkinnon, ydinosaaminen on määritelty kaikissa ammattikorkeakouluissa yhtenäisiksi, mutta niiden suuntautumisvaihtoehdot ja painotukset vaihtelevat eri oppilaitoksissa. (Viinamäki & Pohjola 2009.)

7 TUTKIMUS SOSIONOMIEN TYÖTEHTÄVISTÄ KEHITYSVAMMATYÖSSÄ

7.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkin sosionomien työtehtäviä kehitysvammatyössä Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymällä. Tarkastelen jo valmistuneiden sosionomien näkökulmasta heidän työtehtäviään ja toimenkuviaan. Tarkoitukseni oli tutkia ja kartoittaa sosionomien nykyisiä työtehtäviä sekä tarkastella, miten sosionomi (AMK) -koulutus vastaa kehitysvammatyön haasteisiin. Tavoitteenani oli saada tutkimuksen avulla tietoa siitä, miten sosionomien työtehtävät vastaavat heidän koulutustaan ja miten voisi jatkossa kehittää sosionomien koulutusta paremmin vastaamaan kehitysvammatyön haasteisiin. Toinen

tavoitteeni oli saada selville, minkälaisia työtehtäviä sosionomeilla on kehitysvamma-työssä.

Halusin selvittää tutkimuksessani, millaisia puutteita sosionomikoulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta ja myös sitä, mitä hyvää sosionomikoulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta. Lisäksi kysyin, mitkä ovat sosionomien työ- ja koulutushistoria, jotta selviäisi sosionomi (AMK) -koulutuksen vaikutus työtehtäviin.

Tutkimuksessani oli neljä pääkysymystä eli tutkimusongelmaa ja viisi teema-aluetta. Näitä kysymyksiä käytin haastatteluissa saadakseni vastauksia tutkimusongelmiini.

1. Mikä on sosionomien työ- ja koulutushistoria? (Tutkimusongelma 1)

Työ- ja koulutushistoria (teema-alue 1)

2. Miksi sosionomit hakeutuvat kehitysvamma-alalle? (Tutkimusongelma 2)

Sosionomien hakeutuminen kehitysvamma-alalle (teema-alue 2)

3. Millaisia työtehtäviä sosionomeilla on nykyisessä työssään? (Tutkimusongelma 3)

Työtehtävät (teema-alue 3)

Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen (teema-alue 4)

4. Mitä kehitettävää sosionomien koulutuksessa voisi olla vielä kehitysvammatyön näkökulmasta? (Tutkimusongelma 4)

Koulutuksen kehittäminen kehitysvammatyön näkökulmasta (teema-alue 5)

7.2 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusmenetelmät valikoituivat tutkimuksen aihe-alueen ja rajauksen pohjalta. Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa- ni aineiston keruun suoritin teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Teemahaastattelu antaa tietoa sosionomien (AMK) työtehtävistä kehitysvammatyössä. Sosionomien (AMK) omat kokemukset työskentelystä kehitysvammatyössä antavat tärkeää tietoa työn kehittymisen tueksi sekä koulutuksen kehittämisen kannalta.

7.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata mahdollisimman kokonaisvaltaisesti todellista elämää. Tyypiltään kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon keruuta. Tietoa kerätään luonnollisista ja todellisista tilanteista. Tutkija luottaa laadullisessa tutkimuksessa usein omin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. Tiedon keruussa tyypillisesti käytetään apuna erilaisia lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157 - 160.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Yksi tyypillinen piirre laadullisessa tutkimuksessa myös on, että tutkittavien oma ääni pääsee esille. Tämän takia menetelminä käytetään usein esimerkiksi osallistuvaa havainnointia tai teemahaastattelua. Tyypillistä myös on, että tutkittavat valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotantaa käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2007, 157 - 160.)

Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen, koska haluan tuoda esille sosionomien omia mielipiteitä ja kokemuksia heidän työstään kehitysvamma-alalla. Kvalitatiivinen tutkimus sopi paremmin tähän opinnäyttöön, sillä haastateltavia oli seitsemän ja menetelmänä oli teemahaastattelu.

7.2.2 Teemahaastattelu

Käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja ovat haastattelut. Haastattelu käy moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin, sillä se on menetelmänä hyvin joustava. Haastattelutilanteessa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa ja haastattelutilanne luo mahdollisuuksia suunnata tiedonhankintaa itse tilanteeseen. Haastatteluaiheiden

mahdollista järjestystä on mahdollista säädellä ja muokata itse haastattelutilanteessa. Haastattelussa halutaan saatavien tietojen syvennystä ja selventää vastauksia. Haastattelussa voidaan esittää lisäkysymyksiä tarpeen mukaan sekä voidaan pyytää perusteluita esitettyihin mielipiteisiin. Se on paljon aikaa vievä menetelmä. Haastatteluista sopiminen itse haastateltavien kanssa ja itse tapaamiset sekä tarvittavien materiaalin hankinta vievät aikaa eikä suju hetkessä. Suurin ja kovin hidas työ haastattelumenetelmässä on haastattelujen purkaminen eli litterointi. Tehtävänä haastattelijalla on välittää haastateltavien kokemuksia, ajatuksia ja käsityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34 - 35, 41.)

Etuna haastattelussa on ennen kaikkia sen joustavuus, sillä haastattelijalla voi tarvittaessa esittää uudelleen kysymyksen, selventää ilmaisua, korjata väärinkäsityksiä sekä keskustella haastateltavan kanssa. Näitä seikkoja ei ole esimerkiksi postikyselyssä. Tärkeänä haastattelun onnistumisen kannalta olisi, että haastateltavat saisivat etukäteen tutustua kysymyksiin, teemoihin tai haastattelun aihepiiriin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000) kutsuu puolistrukturoitua haastattelumenetelmää teema-haastatteluluksi. Fieldingin (1993) näkemys teemahaastattelusta on, että kysymysten muoto on teemahaastatteluissa sama kaikille, mutta kysymysten järjestystä haastattelijalla voi muuttaa. Eskola ja Suoranta (1998) toteavat, että teemahaastattelussa kaikilla on samat kysymykset, mutta vastauksia ei ole määritelty tiettyihin vastausvaihtoehtoihin, sillä haastateltava voi vastata kysymyksiin omilla sanoilla. Robsonin (1995) mukaan teemahaastattelussa on etukäteen mietitty kysymykset, mutta haastattelijalla voi muuttaa niiden sanamuotoja hyvin haastattelun aikana. Teemahaastattelu on siis puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aihepiirit, teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelussa oleellista on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa eikä yksityiskohtaisten kysymysten mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Teemahaastattelu soveltuu kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä kuin myös kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 203).

Haastattelurunko ei ole yksityiskohtainen kysymysluettelo, vaan se on teema-alueuettelo. Haastattelutilanteessa teema-alueet ovat haastattelijan tukena sekä ne ohjaavat keskustelua tarpeen mukaan. Osa teema-alueista muodostaa uusia haastattelukysymyksiä sekä tarkentavia kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.) Teemahaas-

tattelussa ei voi kysyä mitä tahansa. Kyselyn tarkoituksena on löytää vastauksia ja ongelmanasettelun tai tutkimuskysymyksen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)
Haastattelumenetelmä, jota käytin tutkimuksessa, oli teemahaastattelu

7.3 Käytännön toteutus

Haastateltavien joukko muodostui kuudesta Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymän, Kuusaan kuntoutuskeskuksen sosionomeista (AMK), jotka työskentelivät kehitysvamma-alalla keväällä ja kesällä 2008. Haastateltavien joukossa oli ainoastaan naisia. Haastateltujen sosionomien ikäjakautuma oli 40 ikävuodesta ylöspäin. Tein haastattelut touko- kesä- ja heinäkuun aikana vuonna 2008.

Sain Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymän yhteyshenkilöltäni Anu Vanhala-Taimistolta haastateltavien sosionomien (AMK) yhteystiedot. Sosionomeilta (AMK) oli kysytty suostumus haastatteluun ja noin puolet vastasi myöntävästi. Otin itse yhteyttä soittamalla suostumuksensa haastatteluun antaneisiin sosionomeihin (AMK) ja tiedustelin vielä, että he varmasti olivat suostuvaisia haastatteluun. Selvitin myös mikä ajankohta olisi heille paras haastattelun toteuttamiseen. Kaikki sosionomit (AMK) olivat innokkaasti mukana, mutta sopivien haastatteluajankohtien löytymisessä oli hie- man suunnitteleminen. Varsinkin kun kesälomakausi oli juuri aluillaan ja muutaman haastattelu venyi tämän takia loppukesään. Haastattelut suoritin haastateltavien sosio- nomien (AMK) omissa työpisteissä ja heidän työajallaan.

Keräsin aineiston sosionomeilta (AMK) teemahaastattelun avulla. Haastatteluissa käy- tin viittä jo aiemmin mainitsemaani teema-alueetta. Etukäteen olin jo kirjoittanut tee- ma-alueisiin liittyvät kysymykset. Kaikilla oli samat kysymykset (liite 4). Tein kaksi esihaastattelua valmistuneille kehitysvamma-alalla työskenteleville henkilöille testa- takseni, että kysymykset olivat ymmärrettäviä. Henkilöt, joille tein esihaastattelut oli- vat tietoisia kehitysvammatyöstä sekä sosionomi (AMK) -tutkinnoista. Näitä haastatte- luita en käyttänyt tuloksien analysoinnissa.

Haastatteluissa etenin valmiin kysymysrunгон mukaisesti. Toisinaan tuli kuitenkin ti- lanteita, että haastateltava oli jo antanut seuraavaan kysymykseen vastauksen, joten en tietenkään kysynyt sitä uudelleen. Muutaman kerran myös muutin kysymysten järjes- tystä niin, että se palveli paremmin haastattelua ja sen mukana tuomaa keskustelua. Pysin pitämään haastattelun luontevana ja keskustelun omaisena, joka minusta antoi

laajemmat vastaukset kysymyksiin. Esitin myös tarkentavia lisäkysymyksiä, jos tarve sitä vaati tai jokin asia jäi epäselväksi. Minulla oli myös haastattelussa mukana tulosversio haastattelupohjasta ja kysymyksistä ja annoin haastateltavien tutustua siihen ennen haastattelua, jos he niin tahtoivat.

Haastattelut kestivät noin 30 - 60 minuuttia. Haastattelut nauhoitin sanelukoneelle, josta ne sitten purin ensin tietokoneelle ja sieltä tulostin haastattelutulokset paperille, jolloin sain selkeän kuvan vastauksista. Haastattelut purin mahdollisimman pian haastattelutilanteiden jälkeen, jotta ne olivat vielä tuoreessa muistissa. Suorat lainaukset olen poiminut kokonaisuudessaan haastatteluista. En ole korjannut tai muuttanut haastateltavien sanoja, eli suorat lainaukset ovat juuri siinä muodossa, jossa haastateltava on asiat ilmaissut.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadukkaaseen aineistoon voidaan vaikuttaa jo ennen haastatteluita tekemällä mahdollisimman hyvä haastattelurunko. Lisäksi aineiston laatuun voidaan vaikuttaa miettimällä ennakkoon, mitä teemoja voidaan vielä syventää, ja miettimällä lisäkysymysten muotoja. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aina haastatteluaineiston laatu. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että vain osaa haastateltavista on haastateltu, tai se että purkamisessa, eli litteroinnissa on käytetty eri sääntöjä. Myös luokittelun sattumanvaraisuus tekee haastattelusta epäluotettavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184 - 185.) Haastattelujen luotettavuuden takaamiseksi pyrin tekemään kaikki haastattelut vuoden 2008 kesän aikana, ja tämä toteutuikin, sillä kaikki haastattelut suoritin touko-kesä- ja heinäkuussa vuonna 2008. Purin myös kaikki haastattelut samalla tavoin, jotta luotettavuus säilyi.

Laatamani haastattelurungosta pyrin tekemään mahdollisimman tarkoituksenmukaisen tutkimusongelmia ajatellen. Etukäteen kirjoitin kysymyksiä jokaisen tema-alueen alle. Kysymysten etukäteen kirjoittaminen varmisti myös sen, että kysyn samat kysymykset jokaiselta haastateltavalta. Näin ollen haastattelutulokset ovat luotettavampia sekä vertailukelpoisia.

Luotettavuuteen haastattelututkimuksessa vaikuttaa haastatteluiden mahdollisimman nopea purkaminen. Varsinkin silloin olisi hyvä mahdollisimman nopea purku, jos itse tutkija haastattelee ja purkaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184 - 185.) Purin mahdolli-

simman nopeasti haastattelut, sillä silloin ne olivat vielä tuoreessa muistissa. Nauhoitin kaikki haastattelut, koska nauhoitukset toimivat muistin tukena ja apuna.

Kaikissa tutkimuksissa vältellään virheitä, mutta pätevyys ja tulosten luotettavuus voivat vaihdella. Tutkimuksen ja mittauksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Toinen käsite on validius eli tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä tutkitaan tai mitataan. Luotettavuutta laadullisessa tutkimuksessa lisää tarkka kertomus tutkimuksen toteuttamisesta. Luotettavuutta lisää haastattelututkimuksessa olosuhteiden tarkka kertominen, kuten mahdolliset häiriötekijät sekä virhetulkinnat, haastattelun kesto, haastattelupaikka sekä haastattelijan itsearviointi omasta työskentelystään. Tutkimustuloksien luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa on käytetty suoria lainauksia haastatelluiden vastauksista. Samalla se myös rikastuttaa tekstiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 226 - 227.)

Haastattelutilanteessa olimme kahden haastateltavan kanssa suljetussa tilassa. Tällä järjestelyllä haastatteluimme ei päässyt ulkopuolisia häiriötekijöitä ja haastateltava pystyi osallistumaan luotettavammin haastatteluun. Haastattelutilanne olisi varmasti kärsinyt, jos samassa huoneessa olisi ollut joku ulkopuolinen, kuten vaikka haastateltavan työkaveri. Tällöin haastateltava olisi ehkä jättänyt jotakin sanomatta. Haastattelutilat olivat hiljaisia, joten ulkopuoliset äänet eivät häirinneet. Osassa haastatteluista haastateltavan kiireinen aikataulu loi haastatteluun pientä painetta, mutta silti haastatellut selvästi pyrkivät antamaan kattavan vastauksen ja keskustelivat kanssani aiheesta tilanteen mukaisesti. Minkäänlaista kelloon vilkuilua tai hermostuneisuutta ei haastattelutilanteissa kiireisenkään aikataulun takia päässyt syntymään.

Kaikki haastattelut sujuivat ongelmitta ja keskustelua syntyi paljon. Haastatteluun ei minusta vaikuttanut ajankohta, siis oliko se aamulla, päivällä, illalla tai yöllä. Yhden haastattelun suoritin nimittäin yöllä ja muut päivällä, aamulla tai illalla. Oma suoritukseni oli minulle positiivinen yllätys. Haastattelin nimittäin ensimmäistä kertaa entuudestaan tuntemattomia henkilöitä ja myös sanelukoneen käyttö oli minulle uutta. Koin tilanteen aluksi hyvinkin jännittäväksi, mutta pian jännitys muuttui kuitenkin innostukseksi. Kokonaisuudessaan tämän opinnäytetyön tekeminen teemahaastatteluna oli juuri tuon haastatteluosuuden takia opettavainen. Sillä luulen, että se osaltaan myös antoi minulle varmuutta siitä, että osaan ja uskallan esiintyä, ohjata tilannetta, huolehtia aikataulusta ja ottaa yhteyttä eri tahoihin. Tällaisen haastattelun aikana tarvitaan

niitä vuorovaikutustaitoja ja keskustelun sekä kuuntelemisen taitoja, jotta osaa antaa tilaa haastateltavalle.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Sosionomien (AMK) työ- ja koulutushistoria

Haastattelemistani kuudesta sosionomista (AMK) kolme oli vakituudessa työsuhteessa ja kolme toimi sijaisena. Kaikki haastatteluun osallistuneet sosionomit (AMK) olivat naisia ja he kaikki olivat valmistuneet 2000 -luvulla. Yksi haastatelluista oli valmistunut vuonna 2000, yksi vuonna 2002 ja loput neljä haastateltua oli valmistunut vuosina 2006 - 2007. Heistä viisi oli valmistunut Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta ja yksi Rovaniemen ammattikorkeakoulusta. Yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat opiskelleet aikuispuolella monimuoto-opiskeluna, jonka vuoksi heidän ei ollut tarvinnut valita suuntausvaihtoehtoa opintojen aikana, eikä sellaista ollut tarjollakaan. Toki he olivat valinneet opiskelujen aikana tiettyjä opintokokonaisuuksia oman mielenkiintonsa ja suuntauksensa mukaisesti.

Yli puolella haastatelluista oli sosiaali- tai terveystieteiden tutkinto jo ennen valmistumista sosionomiksi (AMK). Näitä tutkintoja olivat kehitysvammaisten hoitaja, lastenhoitaja ja vajaamielishoitaja. Kahdella haastatelluista oli pohjakoulutuksena merkonomien tutkinto, mutta heistä toinen oli tehnyt hoitajan töitä jo viimeiset kymmenen vuotta.

Suurin osa haastatelluista oli työskennellyt jo ennen sosionomiksi (AMK) valmistumistaan kehitysvammatyössä, ja vain yksi heistä oli siirtynyt kehitysvammatyöhön vasta vähän ennen valmistumistaan sosionomiksi (AMK). Muut haastatelluista olivat työskennelleet kehitysvammatyössä yli kymmenen vuotta. Haastatellut olivat työskennelleet ennen valmistumistaan sosionomiksi (AMK) erilaisissa työtehtävissä kehitysvammatyössä. Näitä työtehtäviä olivat hoitaja, vastaava työntekijä, hoitoapulainen, säätiöiden työntekijä sekä erilaiset ohjaajan tehtävät ja yhdellä oli kokemusta vastaavan ohjaajan sekä kehitysvammaisten opettajan työstä.

Haastatteluissa kysyin, miksi lähdit opiskelemaan sosionomiksi (AMK). Kaikki haastatellut vastasivat suurimman syyn olleen kiinnostus kehitysvammatyöhön sekä sosiaalityöhön. Myös tietojen ja taitojen päivittämisen tarve oli tärkeä syy opiskelulle.

Eräs vastaajista mainitsi myös jatko-opintomahdollisuuden ja yleensäkin opiskelun kiinnostaneen häntä:

”Nooooo... Opiskelu o aina kiinnostanu minua ja halusin jotenki jatkaa. Ja sosiaalityö erityisest... sosiaalipuolen työ kiinnosti erityisest, enempi ku joku terveydenhuollonpuolen opiskelu tai työ.”

Monilla myös teorian tiedon oppiminen oli yksi syy lähteä opiskelemaan, koska käytännön tietoa ja taitoa heillä jo oli työkokemuksen kautta. Myös halu päästä esimiestehtäviin tai valmiudet työskennellä niissä sai hakeutumaan sosionomi (AMK) -koulutukseen:

”Olin tehny esimiestehtäviä ja se mun työnkuva jo vaati korkeemman asteen koulutusta... ja toisaalta mul oli jo kymmenen vuotta valmistumisesta ni mie luulen et aika monikin joutuu päivittämään tutkintojaan.”

Yksi vastaajista kertoi työttömäksi jäämisen uhan ajaneen hänet vaihtamaan alaa ja sitä kautta hän kiinnostui sosiaalialasta ja lähti opiskelemaan sitä:

”Oikeestaan siks, et me muutettiin Kymenlaaksoon ja tääl ei ollu toimitustöitä tarjolla ja sit tuli muuntokoulutusmahdollisuus ja kiinnostuin siitä ja hain ja pääsin koulutukseen ja halusin vaihtaa alaa.”

Ainoastaan yksi haastatelluista lähti opiskelemaan sosionomiksi (AMK), jotta saisi lastentarhanopettajan pätevyyden. Hän myös kertoi työskennelleensä välillä tehden lastentarhanopettajan sijaisuuksia valmistumisen jälkeen:

”No mie lähin opiskelemaan sosionomiks, siks et mie halunnut, ku olin ollu päivähoitossa, lastenhoitajan virassa ja sit kiinnosti lastentarhanopettajan työt. Ja ni siks lähin opiskelemaa sosionomiks ja tähtäimes toki myös uudet ulottuvuudet.”

8.2 Sosionomien (AMK) hakeutuminen kehitysvamma-työhön

Haastatteluissani sosionomit (AMK) kertoivat, miksi he ovat hakeutuneet kehitysvamma-työhön. Lähes kaikilla haastattemillani sosionomeilla (AMK) oli ollut jo ennen koulutusta kokemusta kehitysvamma-alan työstä, joten he tunsivat juuri tämän alan olevan sitä, mitä he tahtoivat tehdä, ja muutama vastaaja koki kehitysvamma-työn jopa kutsumustyönä:

”Tää on mun ala, nii se vaa on. Tää on vaa se mun juttu ja tät mie tahon tehdä.”

”Musta kehitysvamma-työstä joko tykkää tai sit ei olleskaan pidä. Tää on vähä niiku kutsumustyötä.”

Koulutuksen ansiosta he pystyivät lisäämään tietoa ja käyttämään sitä työssään hyödyksi. Kaikki haastatellut kertoivat oman kiinnostuksen olleen suurin tekijä kehitysvamma-alalle hakeutuessa. Yksi vastaajista mainitsi myös kehitysvamma-alan työvoimapulan lisänsä kiinnostusta juuri tälle alalle. Eräs haastatelluista kertoi myös aiemmin pelänneensä ja suhtautuneensa ennakkoluuloisesti kehitysvammaisia kohtaan ja suuntautunut alalle osaksi voittaakseen ennakkoluulonsa ja pelkonsa kehitysvammaisuutta kohtaan:

”Mä oon nuorempana pelänny kehitysvammassii ja miust se o ollu pelottavaa ja jotenki semmost. Ja aattelin et mun o päästävä täst pelost pois ja hakeuduttava kehitysvammasten pariin ja oikeestaa se kiinnostus lähti jo sit siintä halust.”

Muutama haastatelluista mainitsi haluavansa työskennellä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten parissa, jolloin kehitysvamma-ala oli ollut luonnollinen vaihtoehto:

”Se oli oikeestaan se kiinnostus ja se et halusin olla tällästen ihmisten kaa, jotka vaatii erityistä tukea, ni halusin nimenomaan kehitysvamma-alalle ja koska oon huomannu et monikaa ei tälle alalle halua, ni tota... mulle itelle se taas oli semmonen oikee.”

Suurin osa haastatelluista kuitenkin kertoi hakeutuneensa kehitysvamma-alalle oman kiinnostuksen takia ja sen takia, etteivät he yksinkertaisesti halunneet työskennellä missään muualla kuin kehitysvammaisten parissa.

Kysyttäessä innostiko sosionomi (AMK)- koulutus hakeutumaan kehitysvammatyöhön, olivat vastaukset pääosin negatiivisia. Moni koki, että opetus kehitysvammaisuudesta oli ollut liian suppeaa ja osaksi jo vanhentunutta tietoa:

”Ei se innostan, mut mulla oli se innostus jo ennen ku alotin opinnot.”

”Ei se kyl erityisesti innostanut suuntaan eikä toiseen, se oli kyl mulle selvää et jo ennen opiskelujen alotustakin, että se kehitysvamma-ala on se mun ala.”

”Siel opetus oli erittäin suppeaa ja miekii oisin osannu opettaa siel ja viel paremmin kun se opettaja.”

”Ei...Ni ei se koulutus kyllä kannustanu tai innostanu kehitysvamma-alalle, kun siin käsiteltiin nii vähä kehitysvammasuutta ja oli tosi vähä mahdollisuutta valita kursseja silt alalt. Ja sit. Tota sen opettajan tiedot kehitysvammasuudesta oli vaa sitä perusteoriaa ja käytännös se oli jo vanhentunutta tietoo. Tarvis varmast päivittää opetust välil.”

Haastatelluista kuitenkin kaksi mainitsi koulutuksessa olleen positiivista se, että sosionomi (AMK)- koulutus oli vahvistanut tunnetta, että hän oli oikealla alalla. Kaikki haastatellut olisivat kaivanneet koulutukseen lisää kehitysvammaisuudesta kursseja sekä tehtäviä. Yksi haastatelluista sosionomeista (AMK) olisi kaivannut enemmän koulun puolesta kannustusta kehitysvamma-alalle, koska se tuntui välillä unohtuneen kokonaan opinnoista:

”Koulusta tuputettiin koko ajan kaikennäköistä valinnaista, mut ei tarpeeks sitä kehitysvammasuutta. Varhaiskasvatustyöhön ja yleensäki lapsiin liittyvään työhön tunnuttiin panostavan enemmän ku näihin muihin, miusta vaativimpiin töihin.”

Kysyessäni olivatko haastattelemiä sosionomi (AMK) olleet työharjoittelussa kehitysvammatyössä koulutuksen aikana, olivat vastaukset hyvinkin erilaisia. Kaksi haastatelluista ei ollut työharjoittelussa kehitysvammatyössä, eivätkä missään muuallakaan, koska harjoittelut eivät olleet heille pakollisia, koska he opiskelivat aikuisryhmässä ja työkokemus riitti korvaamaan harjoittelut. Kaksi sosionomia (AMK) taas oli sitä mieltä, että heidän olisi kannattanut suorittaa työharjoittelut jossakin muualla kuin kehitysvammatyössä, koska se olisi ollut opettavaisempaa, kun heillä jo kuitenkin oli paljon tietoa ja kokemusta kehitysvamma-alalta. He molemmat olivat kuitenkin suorittaneet työharjoittelut joko omalla työpaikallaan kehitysvammatyössä tai muuten kehitysvamma-alalla:

”Näi jälkepäin aateltuna olis ollu kannattavampaa suorittaa työharjoittelut jossain muualla kui omalla työpaikallaa, vaik iha eri alalla ku kehitysvamma-ala, ni siinto is oppin uutta ja se ois ehkä avan uusia ikkunoit muille aloille.”

”Mul oli nii paljo tota tietoo jo kehitysvammasista, et olis ollu opettavaisempaa tehä ne harjoittelut muualla. Siint ois oppin enempi ja nähny mite muilla aloilla työt tehää. Vaikka ei muual ois jatkos työskennellykkää.”

Osa haastatelluista oli ollut työharjoittelussa kehitysvammatyössä ja koki sen olleen hyvä asia, ja he olivat myös oppineet paljon uutta ja saaneet jalansijaa työelämään juuri harjoittelun kautta. Myös opinnäytetyön tai erilaisten projektitöiden tekeminen kehitysvamma-alalle oli muutaman vastaajan mielestä parantanut heidän työnsaantimahdollisuuksiaan alalta. Kaikki haastattelemiä sosionomit olivat sitä mieltä, että työharjoittelusta kehitysvammatyössä koulutuksen aikana on ehdottomasti hyötyä työllistymisen kannalta kehitysvamma-alalle:

”En ollu ite harjoittelussa, mutta totta kai siitä olis ollu ja on hyötyä työllistymisen ja oppimisen kannalt. Tota... aina enemmin siint on hyötyä sellaselle, jolla ei oo aiempaa kokemust tältä kehitysvamma-alalta.”

”Totta kai harjoittelusta on hyötyä aina, ja varsinki kehitysvamma-alalla työnantajat arvostaa ja melkeinpä vaatii sitä et työntekijäl on

jonkinlaista tietoa ja kokemusta kehitysvammaisista ja työharjoittelusta sit kokemus saa. Ja varmasti pääsee helpommin töihin kehitysvamma-alalle jos on ollut harjoittelusta siellä ja osaa toimia kehitysvammastensa ihmisten kanssa.”

”Ehdottomasti on hyötyä, mulle siinä oli ainakin suuri hyöty. Opiskelijat pitäisi välttämättä kannustaa koulusta hakeutumaan kehitysvamma-alalle työharjoitteluun, koska monilla on ennakkoluuloja alasta ja voi mielestäni muuttua kun on pari kuukautta kehitysvammaistyössä.”

8.3 Työtehtävät sosionomeilla (AMK) kehitysvammaistyössä

Haastattelussa kysyin, mikä on ammattinimike nykyisessä työssä ja mitkä ovat nykyiset työtehtävät. Ammattinimikkeitä olivat hoitaja, sosiaali-ohjaaja ja johtava ohjaaja sekä vastaava ohjaaja. Myös vajaamielishoitajan nimikkeellä työskenteli yksi haastatelluista, mutta nimike on jo vanhentunut ja nykyään puhutaan vajaamielishoitajista ihan vain hoitaja -nimikkeellä.

Hoitaja-nimikkeellä työskentelevät sosionomit (AMK) mainitsivat työtehtävikseen yöhoitajan tehtävät, erilaiset hoidolliset tehtävät ja hygieniahoito, lääkehoito, ulkoiluttaminen, omahoitajana toimiminen ja yksilövastuinen hoitotyö, tiimityöskentely sekä asiakkaan ohjaaminen eri tilanteissa. Hoitajien työtehtävät ovat siis painottuneet hyvinkin hoidollisiin tehtäviin:

”No mun työtehtävät painottuu hygieniahoitoon, perushoitotyöhön ja ruuan jakoon ja ihan perusjuttujen opettamiseen näille asiakkaille, eli ihan auttelen päivittäisissä jutuissa. Kuten esim. tiskien tiskääminen, roskien vieminen ja ihan arkisissa asioissa mitä nää täällä asuaan tekee päivittäin.”

”No mie siis...tuota...tota olen siis hoitajana ja yksilövastuista hoitotyötä teen...Yhteisöllisyys on myös vahvana tässä mun työssä. Ja tietysti kasvatuksellinen työ, jos korostuu siinä tällä sosionomin osaaminen. Ja siinä turvallinen lääkehoito on yksi mun tehtävä, siis mie jaan lääkkeitä.”

”Mie teen yötöitä, niiku yöhoitajan, eli ihan perushoitotyötä, joka ei siis yhtää vastaa sosionomikoulutusta.”

Haastattelemistani sosionomeista (AMK) kolme työskenteli eri ohjaajanimikkeiden alla ja heidän työtehtävänsä olivat hyvinkin vastuullisia ja monipuolisia. Niihin kuuluivat henkilökunnan koulutustoiminnan järjestämistä, sairauslomasijaisuuksista huolehtimista, projektityöntekijänä toimimista eri hankkeissa, PR-toiminta, ryhmänohjaus ja erilaisen toiminnan järjestäminen asiakkaille, viikkojärjestyksen suunnittelemine ja toteutuksesta vastaaminen, työryhmissä toimiminen, välitön ja välillinen asiakastyö sekä hallinnolliset tehtävät johtavalla/vastaavalla ohjaajalla:

”Oon vastaavana ohjaajana. Mun työtehtävät on suunnitella se meidän viikkojärjestys ja tota seurata et se toteutuu ja monipuolinen ja mielekäs päivätoiminta autistinuorille, se on se mun päätehtävä. Oon myös mukana erilaisissa työryhmissä.”

”Mun työnkuvaan kuuluu kehitysvammaisten leiritoiminnan järjestäminen kuntayhtymässä, henkilökunnan koulutustoiminnan järjestäminen, kuntayhtymän pr-toiminnan järjestäminen, markkinointi, projektityöntekijänä toimiminen. perhehoidon toiminnasta vastaaminen. Sitten sen lisäksi vielä erilaiset työryhmät, joissa toimin jäsenenä tai sihteerinä, mut mun työnimike tulee muuttumaan, koska mun työtehtävät on ihan jotaa muuta kuin sosiaalihoajaan tehtäviä.”

”Nykyään mulla on vähemmin ihan sitä perinteistä asiakastyötä ja aika paljo teen hallinnollisia töitä ja näit paperitöitä. Toki joskus viel ihan niitä ohjaustöitäki, mut vähemmin nyt niitä.”

8.4 Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen

Yli puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että nykyinen työ ei vastaa sosionomi (AMK) -koulutusta. Heillä kaikilla työ painottui enemmän hoitotyöhön:

”Ei ole. Mun mielestä sosionomin osaaminen on niiku laajemmille alueille, ku täs mun työs on kuitenkin nii paljo tät hoitotyötä, et ei oo kyl niiku ole mun sosionomikoulutusta vastaavaa.”

Pari haastatelluista kuitenkin kertoi mielellään tekevänsä hoitotyötä, vaikkei se ollutkaan heidän koulutustaan vastaavaa, mutta heidän aiempi koulutus antoi valmiudet hoitotyöhön, ja siksi olivat jääneet hoidollisiin tehtäviin vielä sosionomiksi (AMK) valmistumisen jälkeen. Kaksi haastatelluista oli sitä mieltä, että koulutus vastasi heidän nykyistä työtään, vaikka ainakin yksi puute koulutuksesta löytyi ja se oli taloushallinnon opetuksen vähäisyys:

”Vastaa, mut olis hyvä jos olis ollu viel enempi taloushallinnon koulutusta, kun täs joutuu tehdä laskelmia ja muutenki noit taloushallinnollisia tehtäviä.”

”On kyllä, koska saan tehdä esimiestyötä ja sosiaalityöntekijän sijaisuuksia.”

Tutkimushaastattelussa nousi esiin sosionomin (AMK) laajat työtehtävät, joihin koulutus antaa valmiudet. Lähes kaikki haastatellut sosionomit (AMK) olivat sitä mieltä, että koulutus antaa parhaat valmiudet ohjaajan tehtäviin tai esimiestehtäviin sekä hallinnollisiin tehtäviin kehitysvamma-alalla:

”Kyl mie aattelin, et tonne hallintopuolelle tai sit ohjaajaks. Ohjaajaksi sillä varauksel että on valinnu tarpeeks kurseja kehitysvammasuudesta opintojen aikana ja suorittan siellä harjotteluja jos ei muuten oo kokemusta sieltä.”

”Mie periaattees voisin tehdä perustoimistotöitä, mut siin on mul vahva pohja ennestään aikasemmast työstä. Tietyst ohjaajaks sosionomi soveltuu hyvin. Mut vaikka osastonhoitajaks ei, ku siel on nii

*isot vastuut, ettei tää koulutus riitä siihen. Ohjaaja ois kaikkein jär-
kevin.”*

*”Minust sosionomi soveltuu erinomaisesti meillä tääl ni ohjaajan
töihin sekä sitte alaportaan johtotehtäviin ja yleensäki sinne missä
joutuu suunnittelemaan ja toteuttamaan. Ja kaikkee mis joutuu ole-
maan vähä niiku esimiesasemassa.”*

Muutaman haastatellun mielestä sosionomi (AMK) -koulutuksen saanut voi myös työskennellä hoitajana, varsinkin jos on aiempaa kokemusta hoitotyöstä ja jos hallitsee lääkehoidon ja on opiskellut sitä tarvittavan määrän. Haastatteluista kävi myös ilmi se, että vastaajien mielestä hoitotyö ei kuitenkaan ole sitä sosionomin (AMK) työkenttää:

*”Sosionomit voi hakeutuu erilaisiin ohjaustehtäviin ja sit joihinkin
hoitajan paikkoihin, jos on lääkehoitoasiat kunnos, mut ei se silti oo
ehkä oikee paikka sosionomille.”*

*”Kylhän sosionomikoulutuksellaki tääl hoitajana pärjää. Mut eihä
se oikee sosionomin työtä oo. Ja ohjaajanahan hyö voi toimia ja
mie näkisin myös et minun mielest ne vois toimii niiku esimiehinä.
Koska koulus on annettu valmiudet siihe, et on monen tason osaa-
mist ja ois myös valmiuksii johtamisee.”*

Haastatteluista nousi myös esille se, että riippuu paljon henkilön persoonasta, millai-
siin työtehtäviin hän soveltuu kehitysvammatyössä ja yleensäkin sosiaalityössä. Koet-
tiin tärkeäksi myös opiskeluaikana tehdyt kurssivalinnat ja elämäkokemuksen laa-
juus, pohdittaessa valmiuksia kehitysvammatyöhön. Esille nousi paljon erilaisia am-
mattinimikkeitä, joihin sosionomi (AMK) -koulutus antaa valmiudet kehitysvamma-
työssä. Näitä nimikkeitä olivat ohjaaja, sosiaalityöntekijän sijainen, sosiaalityöntekijä,
kouluttaja, esimies, projektityöntekijä sekä hoitaja.

Yksi haastatelluista suhtautui hyvin epäilevästi siihen, antaako sosionomi (AMK) -
koulutus tarpeeksi eväitä yleensäki kehitysvamma-alalle:

”Opetus on aika vanhanaikasta ja puutteellista, joten valmiudet kehitysvamma-alalle saattaa jäädä aika puutteellisiksi myös. Opetus ja tiedot kehitysvammatyöstä vanhentuneita eikä taideta olla oikein ajan tasalla mitä tämän päivän kehitysvammatyö oikee on.”

Haastatellut kokivat tämän hetkisen työnsä olevan mielekästä, mutta muutamalla oli myös haaveissa päästä tekemään esimiestehtäviä, hallinnollisia töitä, vastaavan ohjaajan töitä ja myös palveluohjaajan työ nostettiin esille mielenkiintoisena vaihtoehtona. Myös sosiaalityöntekijän työ nousi muutamassa haastattelussa esiin yhtenä työmahdollisuutena.

Kysyessäni sosionomien (AMK) ja esim. lähihoitajien työtehtävien eroavaisuuksista oli monen vastaus se, että kaikki tekivät heidän työyksikössään samoja töitä eikä niitä välttämättä eroteltu koulutuksen mukaan. Toki kaikilla oli ne omat tehtävänsä, mutta niiden lisäksi autettiin myös työkavereita heidän työtehtävissään. Monen haastatellun mielestä tämä loi hyvää työilmapiiriä, kun välillä esimerkiksi osastonhoitaja osallistui ihan perushoitotyöhön. Sosionomien puutteellisen lääkehoidon vuoksi heillä ei monellakaan ollut lääkkeenjako-oikeutta, joten sen koettiin olevan suuri puute kehitysvammatyössä toimittaessa:

”No tota, itseasias myö tehään ihan samoja töitä, paitsi lääkehoito. Kun sosionomeilla ei oo aina tarpeeks lääkehoidon koulutusta, et sais jakaa ja antaa lääkkeit.”

”Meil oo tääl oo hoidollisia töitä, ni meil on samat tehtävät tääl kaikil, eli tehhää kaikkee koulutuksesta riippumatta ja autetaan toista jos tarvis. Toki henkilökohtasilla avustajilla on ne omat asiakkaansa ja tehtävät niitten kaa joihin me muut ei mennä välii sotkemaan.”

”Meil tekee kaikki samaa ja osastonhoitajakin tekee välil samoja perushoitotöitä kuin me muutkin. Ni on kiva kun ei ole sellast jaottelua. Se luo hyvää työilmapiiriä. No toki jokaisella on niit omiaki hommia, mut aina voi niihinki pyytää apua kenelt vaan.”

”Ne eroo sillee, et sosionomeil ei välttämättä oo sitten lääkkeidenjako-oikeuksia, että siint on tullu myös vähä semmosta hankaluutta.”

Muutama haastatelluista oli käynyt lääkehoidon kurssin sosionomi (AMK) -koulutuksen jälkeen. Eräs sosionomi (AMK) oli hieman eri mieltä muiden kanssa siitä, että kaikki tekivät lähes samoja töitä. Hänen mielestään sosionomin (AMK) kuuluu tehdä hänelle suunnattua työtä, johon hän on saanut koulutuksen ja jättää hoidollinen työ kokonaan lähihoitajien tai sairaanhoitajien työksi:

”Töiden pitäisi erota, mut liian usein sosionomit on väärässä paikassa töissä. Eli tekevät hoitotyötä.”

Haastattelun aikana tiedustelin sosionomeilta (AMK) heidän mielipidettään sosionomien arvostuksesta kehitysvammatyössä. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että sosionomien (AMK) arvostus on hyvä ja kasvaa koko ajan. Muutama sosionomi (AMK) mainitsi myös sen, ettei heidän työpaikallaan arvostella työntekijää koulutuksen mukaan:

”En usko et kellää on sen suurempi arvostus tääl. Kaikki me seisotaan samalla viival.”

”Mun mielest sosionomit otetaan ihan kivast vastaan. Eikä se minust arjen työssä näy kuka on mitäkin koulutukseltaan.”

Eräs haastatelluista vastasi osuvasti, että hänestä arvostus oli hyvää, mutta hän ei voinut ymmärtää miksi kehitysvammahuollossa työskentelee niin vähän sosionomeja (AMK). Sillä kehitysvammahuolto on osa sosiaalihuoltoa, eikä suinkaan terveydenhuoltoa. Sosionomit (AMK) eivät ole hänen mielestään vielä löytäneet omaa paikkaansa kehitysvammahuollossa tai heille ei ole luotu vielä omaa aluettaan siellä. Tutkintona sosionomi (AMK) on aika uusi, joten se on monelle työnantajalle vielä hieman vieras, eikä osata määrittää millaisiin tehtäviin sosionomin (AMK) voi palkata:

”Ihan hyvä arvostus, vaik sosionomit aika pieni ryhmä kuntayhtymällä. Vaikka onhan se toisaalta kummallista että sosiaalihuollon koulutettu henkilöstö on vähemmistönä täällä.”

”Ongelmanahan on, että mihin tehtäviin sosionomin voi palkata. En mie usko et arvostuksen puute kuitenkaan olis ongelma.”

Yksi haastatelluista näki asian kokonaan toisinpäin kuin muut haastatellut ja hän oli sitä mieltä, että sosionomit (AMK) arvostelevat itsensä liian korkealle. He kuvittelevat olevansa muita parempia, koska ovat käyneet ammattikorkeakoulun. Monilla sosionomeilla (AMK) oli myös haastatellun mielestä tapana aliarvioida lähihoitajia ja muita alemman koulutuksen saaneita. On kuitenkin muistettava, että sosionomin (AMK) ja lähihoitajan koulutukset ja osaaminen sekä valmiudet eroavat paljonkin toisistaan, eikä tutkintoja voi verrata:

”Näkisin asian toisinpäin. Monet sosionomit arvostaa itteään liikaa ja nostaa jalustalle ku ovat kuiteski käyneet sen ammattikorkeen. Pitävät itseään parempina kuin muita, joka ei oo hyvä, koska samojen tavoitteiden eteen tääl kaikki tekee töitä koulutuksesta riippumatta.”

Ainakin yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että kehitysvammatyöhön on hyvin vaikeaa työllistyä jos hakee pelkästään sosionomin (AMK) -tutkinnolla. Varsinkin vakituisen työn saa helpommin jos on pohjakoulutuksena hoitoalan tutkinto:

”Täytyy myöntää, et ei olis ollut ii helppo päästä töihi kehitysvamma-alalle ja nykysee työhön, jos ei olis pohjalla ollut hoitoalan tutkintoa tai ainakaan saada vakituista paikkaa.”

8.5 Sosionomikoulutuksen kehittäminen

Tutkimuksessa selvitin myös, mitä hyvää haastatellut kokivat sosionomi (AMK) -koulutuksessa olleen kehitysvammatyön näkökulmasta. Kaksi haastatelluista koki, ettei koulutuksessa ollut oikeastaan mitään hyvää kehitysvammatyöhön liittyen:

”Ei oikeestaan mitään. Kehitysvammaisuuteen ja työhön sillä alalla ei panosteta koulussa tarpeeks, eikä kannusteta hakeutumaan kehitysvamma-alalle.”

”Liian vähä oli koko opiskelun aikan kehitysvammasuutta ja käsitelii niit kehitysvammasii ja tät työtä täl alalla.”

”Siishe vaa on liian vähä sisällytetty sit kehitysvammasuutta.”

Loput haastatelluista löysivät sosionomi (AMK) -koulutuksesta paljonkin hyviä asioita. Heidän mielestään varsinkin kehitysvammahuoltoon liittyvistä lakiopinnoista on ollut paljo hyötyä työssä ja lakien tietämyksen kautta on saanut paremmin kokonaiskuvaa kaikista etuuksista, joita kehitysvammaisille on tarjolla ja mitkä lait niihin vaikuttavat:

”No siin ois tavallaan hyvä puoli se, että nyt ku ite luki sosionomiks, ni näki sen byrokratian rattaat. Miten monta tahoja vaikuttaa kehitysvammaiseen, nii monta lakia.”

Haastattelun aikana ilmeni muitakin hyviä asioita koulutuksessa liittyen kehitysvammatyöhön. Näitä olivat tiimityötaitojen opettelu, yhteisöllisyys, vuorovaikutustaitojen harjaantuminen, johtamis- ja esimiestaitojen opiskelu, erilaisten menetelmien harjoittelu ja opiskeleminen. Eräs haastatelluista mainitsi myös työharjoittelun kehitysvammatyössä olleen opettavainen:

”Tein työharjoittelut kehitysvammatyössä ja sain sitä kautta paljo kokemusta ja opin käytännön asioit. Mut sehä riippuu ihan itestä että hakeutuuko työharjoitteluun kehitysvammatyöhö, koska koulu ei sitä mitenkää velvoita.

Yksin haastatelluista kertoi parhaana asiana sosionomi (AMK) -koulutuksessa olleen sen, että koulun opetus perustuu sosiaalihuollon näkökulmaan, eikä siihen, että kehitysvammaisuus olisi sairaus, johon annettaisi hoitoa:

”No se, että siitä lähetään siitä sosiaalihuollon näkökulmasta, eikä siintä, et kehitysvammasuus olis sairaus, jota pitäis hoittaa.”

Sosionomi (AMK) -koulutuksessa olevia puutteita nousi myös esiin haastattelun aikana. Kaikki haastatteluun osallistuneet olivat sitä mieltä, että suurin puute oli kehitysvammaisuuden ja yleensäkin vammaisuuden vähäinen ja suppea opetusmäärä. Koulussa tarjottua opetusta kuvailtiin myös vanhentuneeksi ja opetuksen tasoa alhaiseksi. Tätä mieltä olivat kaikki haastattelemani sosionomit (AMK):

”Siin on niiku liian vähä sisällytetty sit kehitysvammasuutta siihe koulutuksee, jotenkii tuntu sil.”

”Sit on liian vähä, kehitysvammasuus on nii laaja, et siit ei riitä se pintasilaus.”

Myös lääkehoidon opinnot olivat kaikkien mielestä puutteelliset, koska kehitysvammatyössä lääkehuollon hallitseminen on tärkeä ja lähes pakollinen asia työssä:

”Lääkekoulutus pitäs olla ihan sellanen pitempijaksonen ja käytäs läpi miten lääkkeet vaikuttaa mihinki sairautee. Koska kehitysvammasil on sen vamman lisäksi usein myös muita sairauksii.”

”No aineki se lääkehoito, koska vaik tulis meille työ- ja vapaa-ajan ohjaajaks, ni se on sellain asia mikä pitää osata.

Haastatteluissa nousi esille myös turvakoulutuksen tarpeellisuus ja muutama haastateltu kertoikin sen suureksi puutteeksi sosionomi (AMK) -koulutuksessa. Turvallisuuskoulutusta ja asiakkaan hallintaahan kun tarvitaan myös muissa sosiaalialan töissä, eikä vain kehitysvamma-alalla:

” Turvakoulutus ois hyvä kehitysvammasten kaa. Et oppis toimimaan haastavasti käyttäytyvien asiakkaitten kaa, jos ne alkaa riehumaan. Et osais toimii nii ettei asiakast satu eikä itteää.

Eräs sosionomi (AMK) olisi toivonut lisää esimiestyöopintoja sosionomi (AMK) -koulutukseen, koska hänen mielestään juuri ne taidot ovat keskeisiä lähes jokaisessa sosionomin (AMK) työssä. Muutama vastaaja oli myös sitä mieltä, että työharjoitteluun kehitysvammatyössä pitäisi panostaa enemmän koulun puolesta, samoin kuin siihen, että koulu tekisi opiskelijoilleen kehitysvamma-alaa tunnetuksi. Muutama haastatteluun osallistunut sosionomi (AMK) oli sitä mieltä, että harjoittelu kehitysvammatyössä tulisi olla pakollinen, jokaiselle opiskelijalle, jotta saataisiin opiskelijoita enemmän kiinnostumaan alasta.

”Pitäs ehottomasti olla yks vammaispualan harjoittelu. Ja pakollinen sellanen.”

”Pakollinen harjoittelu kehitysvamma-alalle aikoville täl alalla. Koska käytännön kokemuksen hankkiminen on tärkeätä työllistymisen kannalt.”

”No noi harjottelut suuntautuu tänne alalle ja sit koulun pitäis tehdä tunnetuks tät alaa enempi ja vaik vierailta alan paikoissa oppilaitten kaa ja saaha opiskelijat kiinnostumaa alat.”

Kysyessäni tutkimushaastattelussa että mitä sosionomi (AMK) -koulutuksessa olisi pitänyt olla enemmän kehitysvammatyön näkökulmasta, olivat kaikkien haastateltujen vastaukset lähestulkoon samat kuin edellisenkin tutkimuskysymyksen tiimoilla. He olivat sitä mieltä, että kehitysvammaisuudesta opetuksen olisi pitänyt olla laajempaa ja kattavampaa, lääkehoitoa ja siihen liittyvää opetusta tulisi lisätä roimasti, esimiesopintoja enemmän, työharjoittelua kehitysvamma-alalle tulisi lisätä, enemmän tietoa kehitysvammaisuudesta ja sen eritasoista sekä siihen liittyvistä sairauksista, myös kehitysvammaisten kohtaamisesta ja käyttäytymisestä tulisi antaa enemmän opetusta.

Tutkimushaastattelussa tiedustelin jo valmistuneilta sosionomeilta (AMK) heidän kehitysideoitaan sosionomi (AMK) -koulutukseen, jotta se vastaisi paremmin kehitysvammatyön haasteisiin ja muutoksiin. Puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että työharjoittelua tulisi muuttaa niin, että kannustettaisiin opiskelijoita suorittamaan ainakin yksi työharjoittelu kehitysvamma-alalla, koska työkokemuksen hankkiminen on erittäin tärkeää:

”Työharjottelujen kautta. Opiskelijoita pitäis enemmän ohjata tekemään työharjotteluja kehitysvammatyössä eikä keskittää kaikkia harjotteluja samalle, sillä hetkellä mielenkiintoisimmalta tuntuvalle alalle.”

”Liian moni opiskelija on jo opiskelujen alus päättäny mille kentälle haluaa, ja usein kehitysvammasuuteen liittyy nii paljo ennakkoluuloja et se ala ei oo se. Ja sit ei ne monet opiskelijat tuu ees valinneeks harjottelua kehitysvamma-alalla. Siks ois hyvä jos koulu kannustas enempi kokeilee erilaisia harjottelupaikkoja.”

”Erilaiset työharjoittelut ja käytännön tutustuminen kehitysvamma-työhön, tälle alalle pyrkiville pakolliseksi, ku ei tääl pelkäl vähäsel teoritiedol pärjää.”

Muutama haastateltu sosionomi oli sitä mieltä, että olisi parempi opettaa enemmän käytännönläheistä ja ajanmukaista kehitysvamma-työtä, kuin opettaa liiaksi lakitekstejä ja lakipykälää, joita opiskelija ei välttämättä tarvitse tulevassa työssään, varsinkin kun tarvittaessa lait voi tarkistaa lakikirjasta. Myös teoriaopetuksen tasoa ja laajuutta tulisi lisätä tulevaisuudessa, jotta opiskelijat pärjäisivät työelämässä. Lähes kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että opetusta tulisi uudistaa, ja opetuksen tulisi olla myös pätevää, jotta se vastaisi tulevaisuudessa kehitysvamma-työhaasteisiin ja muutoksiin. Myös esimiestaitojen opetuksen ja hallinnollisten taitojen opetuksen lisääminen nousi esille muutamassa haastattelussa.

” Tulevaisuudes tarvittaa varmaan aina vaan enempi esimiestaitoja sosionomeilta just kehitysvamma-työssäki, ni sitä pitäis jotenki uudistaa siin koulutuksessa.”

” Jos sosionomi tekee esimiestyötä kehitysvamma-alalla, on sen hallittava noi taloudelliset laskelmat ja muut hallinnon jutut. Ja niit tulee koko ajan vaa lisää ja nyt se on aineki koulutuksen aika puutteellista. Siis toi hallinnon ja laskemisen opetus.”

Haastatteluissa nousi myös lääkehoidon koulutuksen parantamisen haasteet tulevaisuudessa. Lääkehoidon hallitseminen koettiin erittäin tärkeäksi kehitysvamma-alalla ja siihen tulisi koulutuksessa panostaa enemmän, vaikka tutkinto onkin sosiaalialan, eikä terveysalan tutkinto.

Haastateltujen vastaukset kysymykseen miten sosionomi (AMK) -tutkintoa tulisi kehittää jatkossa, jotta valmistuneet työllistyisivät paremmin koulutustaan vastaavaan työhön kehitysvamma-alalla, olivat samankaltaiset kuin edelliseen tutkimuskysymyksenkin. Sosionomit (AMK) olivat sitä mieltä, että lääkehoidon opetusta tulisi lisätä, työharjoittelupaikkoja ja työharjoittelun suorittamista kehitysvamma-alalla tulisi lisätä, esimiestaitoja sekä hallinnollisia taitoja tulisi lisätä sekä perehtyminen kehitysvammaisuuteen koko opiskelujen ajan olisi tärkeää. Eräs haastatelluista mainitsi myös, että lisää menetelmäopintoja, jotta opiskelijoilla olisi valmiudet toteuttaa mene-

telmiä työssä. Menetelmiä voisi myös harjoitella työharjoittelussa tai vierailulla kehitysvamma-alan yksikköön. Koko tutkimushaastattelun aikana työharjoittelun kehittäminen ja tärkeys nousi pinnalle. Moni haastatelluista oli sitä mieltä, että ilman kehitysvamma-alan työkokemusta, edes työharjoittelussa saatua, olisi erittäin hankalaa työllistyä kehitysvammatyöhön:

”Edellee oisin sitä mieltä et työharjoittelut antavat parhaimmat lähtökohdat työllistymiseen kehitysvammatyöhön. Ilman minkääläistä kokemusta, on mun mielest melkee mahdotont hypätä tänne töihi, koska pelkkä teoriatieto ei riitä.”

”Tää työ on nii käytännönläheistä, että tätä oppii vaan tääl kehitysvammaisten parissa, eli työharjoittelut on yks avain työllistymisee. Koska työ opettaa parhaiten.”

9 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tutkimuksen tekeminen ja Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymän eri toimipisteissä vieraileminen haastattelujen yhteydessä oli mielenkiintoinen ja antoisa prosessi. Tulosten purkaminen oli haastavaa ja työtäni helpotti se, että purin tulokset lähes heti haastattelutilanteen jälkeen. Työn mielekkyyttä lisäsi se, että tulevaisuudessa tahtoisin työskennellä kehitysvammaisten parissa, joten oma kiinnostus ja motivaatio olivat tärkeitä asioita, jotta tutkimusta pystyi tekemään. Uskon myös, että tekemästani tutkimuksesta on oikeasti hyötyä kehitettäessä sosionomi (AMK) -koulutusta ja myös suunniteltaessa sosionomien työtehtäviä kehitysvammatyössä. Kuten tutkimuksestani ilmenee, eivät sosionomit (AMK) ole vielä löytäneet paikkaansa kehitysvammatyössä. Toivon, että tämän tutkimuksen tulokset antavat suuntaa siihen, mikä olisi sosionomeille (AMK) sopivaa ja koulutusta vastaavaa työtä kehitysvamma-alalla.

Teemahaastattelu palveli tutkimustani parhaiten, sillä se antoi sosionomeille mahdollisuuden kertoa omin sanoin omasta työstään kehitysvammapuolella. Uskon, että suljetuilla kysymyksillä ei olisi tullut niin paljon asioita ja mielipiteitä selville kuin avoimilla kysymyksillä. Teemahaastattelun kysymyksillä sain aikaiseksi keskustelua haastateltavien kanssa ja sain tietoja, joita en esimerkiksi lomakekyselyllä olisi saanut. Teemahaastattelun avoimuus teki haastattelusta laajemman, mutta teemahaastattelukyselypohja kuitenkin piti keskustelun oikeassa aiheessa ja järjestelmällisyys säilyi.

Haastattelin kuutta sosionomia (AMK), ja heistä vakituudessa työsuhteessa oli kolme henkilöä ja sijaisina toimi kolme henkilöä. Niin monen sijaisuus johtui siitä, että he tekivät lähes jokainen esimiestyönsijaisuutta ja ainakin yhdellä heistä oli vakituinen paikka toisessa yksikössä. Sosionomi (AMK) -koulutuksen jälkeen ei heistä kukaan ollut jäänyt työttömäksi, joten siitä voi päätellä, että sosionomien (AMK) työllisyysnäkymät ovat hyvät. Kehitysvammatyössä työskentelee suurimmaksi osaksi lähihoitajia sekä sairaanhoitajia tai muilla kouluasteen tutkinnoilla olevia henkilöitä. Mutta sosionomejakin (AMK) kehitysvamma-alalla tarvitaan, ensisijassa ohjaus- ja esimiestehtäviin. Pelkkä hoitotyö ei ole sitä sosionomin (AMK) työkenttää, vaikka sosionomit (AMK) siellä paljon työskentelevätkin. Sosionomeja (AMK) kuitenkin kaivataan enemmän kehitysvamma-alalle, mutta vielä on hieman työn alla, mikä sitten on sillä alalla sitä sosionomin (AMK) työkenttää ja millaisiin tehtäviin hänet voi ensinnäkin palkata.

Aloittaessani tekemään tutkimusta, kartoitin ensin, kuinka paljon sosionomeja työskentelee Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymän Kuusankosken toimipisteessä. Määrällisesti heitä ei ollut paljon, mikä varmasti johtuu siitä että, sosionomi (AMK) -tutkinto on vielä suhteellisen nuori ja kuten jo mainitsin sosionomit (AMK) eivät ole vielä löytäneet omaa paikkaansa alalta. Kuusankosken toimipisteessä sosionomeja työskenteli vuoden 2008 keväällä noin kymmenen henkilöä. Kuntayhtymän yhteishenkilöni ja työni hankkeistaja Anu Vanhala-Taimisto laitto keväällä 2008 minulle seitsemän sosionomin (AMK) nimen, jotka antoivat luvan haastatteluun. Yhtä heistä en kuitenkaan tavoittanut ja haastateltavien määrä jäi kuuteen henkilöön.

Lähes kaikilla haastateltavilla oli ollut kokemusta kehitysvammatyöstä ennen sosionomiksi (AMK) valmistumista ja tämän takia he ovat hakeutuneet nykyiseen työhönsä. Kaikilla hakijoilla kiinnostus kehitysvamma-alaa kohtaan oli yksi selvä hakukriteeri. Myös työttömyyden pelko ja kiinnostus alan vaihtoon oli toiminut kimmokkeena opiskelun aloittamiseen.

Kaikki haastatteluun osallistuneet kokivat työnsä mielekkääksi, mutta vain kaksi sosionomia (AMK) koki koulutuksensa vastaavan nykyistä työtehtäväänsä. Loput olivat sitä mieltä, että he tekivät edelleen enemmän hoitotyötä, kuin sitä työtä, johon sosionomi (AMK)- koulutus oli tähdännyt ja mihin heillä oli valmiudet. Muutaman haastatellun tulevaisuuden toiveena olikin saada tehdä enemmän sosionomille (AMK) suun-

nattua työtä, kuten ohjaustehtäviä, esimiestehtäviä tai hallinnollisia tehtäviä. Kaksi haastatelluista kuitenkin vastasi tekevänsä mielellään hoitajan työtä, vaikka heillä koulutus riittäisi muuhunkin. Haastattelemini sosionomien työtehtävät olivat kuitenkin kaiken kaikkiaan laajoja ja hyvinkin monipuolisia. Varsinkin ohjaus- ja esimiestehtävissä työskennelleet sosionomit (AMK) kertoivat työnsä olevan monipuolista ja vaihtelevaa.

Sosionomin (AMK) -koulutuksen aikana saamastaan kehitysvamma-alan opetuksesta haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että se oli ollut monin osin vanhentunutta ja hyvin suppeaa. Koulutus ei myöskään ollut kannustanut hakemaan töihin kehitysvamma-alalle ja he toivoivatkin tulevaisuudessa monia muutoksia koulutukseen. Näitä muutoksia olivat opetuksen ajanmukaistaminen, kehitysvammaisuudesta opetuksen lisääminen ja ajanmukaistaminen, esimiestyön ja hallinnollisen työn opetuksen lisääminen sekä lääkehoidon opetuksen lisääminen. Nämä asiat mainittiin myös keskusteltaessa sosionomi (AMK) -koulutuksen puutteista, joita olivat lisäksi turvallisuuskoulutuksen puute opintojen aikana sekä kehitysvamma-alalle suuntaavien pakollisten työharjoittelujen ja tutustumisjaksojen puute. Moni mainitsi puutteeksi myös sen, että kehitysvamma-alalle ei kannustettu ja innostettu koulun puolesta tarpeeksi. He kokivat, että ehkä osaksi siksi niin harva opiskelija on kiinnostunut kehitysvamma-alasta ja hakeutuu sinne. Koettiin myös että monilla on ennakkoluuloja kehitysvammaisia ja koko alaa kohtaan ja koulussa pitäisi panostaa enemmän niiden ennakkoluulojen voittamiseen ja tehdä kehitysvammatyötä tunnetummaksi.

Haastattelun aikana sosionomit (AMK) kertoivat, että he tekivät samoja töitä työpaikalla kuin esimerkiksi lähihoitajat. Työpaikoilla ei eroteltu ihmisiä koulutuksen mukaan. Toki ohjaajat huolehtivat ohjaustehtävistä ja esimiehet taas omista töistään, mutta tarpeen vaatiessa he auttoivat myös ihan perustöissä, lukuun ottamatta yhtä vastaajaa, joka toimi vain esimiestehtävissä.

Lähes kaikki sosionomit (AMK) olivat siis olleet tyytymättömiä koulutuksen tasoon ja kokivat sen puutteelliseksi. Myöskään heidän työtehtävänsä eivät suurella osalla vastanneet sosionomi (AMK) -koulutusta. Sosionomien (AMK) arvostuksen kehitysvammatyössä he kokivat hyvänä, kunhan vain löytyisi oikeanlaisia työtehtäviä. Ilmeni myös, että sosionomit (AMK) arvostelivat itsensä joskus paremmiksi kuin muut ja se nähtiin negatiivisena piirteenä.

Sosionomin (AMK) -koulutuksen kehittämishaasteiksi tulevaisuuden kannalta nousi esille monia asioita, joita monen haastatellun mielestä olivat kehitysvamma-alan työharjoitteluun panostaminen, lääkehoidon opetuksen lisääminen ja monipuolistaminen, käytännön- ja teorian tiedon ajanmukaistaminen, menetelmäopintojen lisääminen, esimiestyöhön ja hallintoon tähtäävän opetuksen lisääminen. Opetukseen kaivattiin myös käytännönläheisyyttä, koska haastatellut sosionomit (AMK) olivat sitä mieltä, että pelkällä teorian tiedolla ei kehitysvamma-alalla pärjää. Edellä mainittujen asioiden hallitseminen helpottaa myös tulevia opiskelijoita ja jo valmistuneita sosionomeja (AMK) työllistymään paremmin koulutustaan vastaavaan työhön kehitysvamma-alalle.

Tutkimushaastattelua tehdessäni pelkäsin, että haastateltavat ottavat minut huonosti vastaan, koska heillä kaikilla tuntui olevan kiirettä ja heidän oli vaikeaa sisällyttää tarvitsemäni haastatteluaika työaikaansa. Monella oli myös kesäloma juuri tulossa, ja haastattelun siirtäminen myöhemmäksi oli välillä ongelmallista, koska sosionomit (AMK) eivät tienneet tulevasta aikatauluistaan ja työvuoroistaan. Muutamalle sosionomille (AMK) soitin pari kertaa, jotta saimme sovittua sopivan ajankohdan. Kiireestä ja aikatauluongelmista huolimatta minut otettiin todella hyvin vastaan ja haastatteluisissa vallitsi miellyttävä tunnelma. Haastatellut olivat valmistuneet lähivuosina, joten heidän opintonsa olivat lähes samat kuin omani, joten minun oli helppoa ymmärtää heitä ja keskustelimme molemmille ajankohtaisista asioista. Koska sosionomien (AMK) omat opiskeluaikat olivat tuoreessa muistissa ja haastattelutuloksetkin ovat siis ajanmukaisia.

Tätä tutkimusta tehdessäni nousi ajatus myös jatkotutkimuksesta, jossa voitaisiin selvittää, kuinka paljon sosionomin (AMK) -koulutukseen tulisi sisällyttää lääkehoitoa ja yleensäkin hoitotyötä, koska joillakin aloilla, kuten kehitysvamma-alalla se liittyy lähes väistämättä työhön. Ainoastaan esimiestehtävissä työskentelevät sosionomit (AMK) eivät välttämättä ole mukana lääkkeiden jakamisessa tai annostelussa kehitysvammatyössä. Mutta toki lääkkeiden ja niiden vaikutusten tuntemusta hekin tarvitsevat tehdessään omaa työtään kehitysvamma-alalla, vaikka se ei olisikaan hoitotyötä. Olen myös sitä mieltä, että sosionomin (AMK) on tärkeää hallita lääkehoito ja saada tutkintoon sisältyen oikeus jakaa ja annostella lääkkeitä, sillä se on työllistymisen kannalta tärkeää niin kehitysvamma-alalla kuin monissa muissakin sosiaalialan töissä.

Toiseksi jatkotutkimuksen aiheeksi nousi mielestäni sosionomi (AMK) -koulutuksen työharjoittelut ja niiden kehittäminen ja tekeminen kiinnostavammaksi opiskelijoille, jotta mahdollisimman moni hakeutuisi kokeilemaan ja harjoittelemaan myös kehitysvamma-alalle koulutuksen aikana. Tutkimukseni mukaan kehitysvamma-alan työharjoitteluja tulisi lisätä ja koulun tulisi kannustaa oppilaita alan työharjoitteluihin, jotta alalle saataisiin enemmän osaavaa työvoimaa. Kehitysvamma-alalla käytännön taidot ovat monessa tilanteessa teorian tiedämystä tärkeämmät jo ihan senkin takia, että oppii kohtaamaan kehitysvammaisia ihmisiä ja toimimaan heidän kanssaan. Teoriatieto toki on tärkeää ja sitä voi hyödyntää kehitysvammatyössä.

LÄHTEET

Ahlstèn, M. 2003. Arvioita kehitysvammaisten työvoimapotentiaalista. Kehitysvammaliitto. Saatavissa:

<http://verneri.net/yleis/tietopankki/paivatoiminta-ja-tyo/tuettu/potentiaali.html> [viitattu: 19.9.2009]

Borgman, M., Dal Maso, R., Hakonen, S., Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote Oy.

ECTS -työryhmä. 2006. Sosiaaliportti. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/ [viitattu 5.4.2009]

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaski, M., (toim.), Manninen, A., Mölsä, P & Pihko, H. 2002. Kehitysvammaisuus. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY.

Kaski, M., (toim.), Manninen, A., & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kaunisto, M. 2007. Vammaiset ja kehitysvammaiset. Kehitysvammahuolto. Saatavilla: http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;140940;115820;70468 [viitattu: 5.4.2009]

Koulutusnetti. 2009. Saatavissa:

<http://haku.koulutusnetti.fi/koulutusnetti/supplySearch.do?language=fi&year=2009&useSession=false&searchItems=year%3DALL&searchItems=year%3D2008&searchItems=eduType%3DALL&searchItems=eduType%3DA&searchItems=eduName%3DALL&searchItems=eduName%3DSosiaalialan+koulutusohjelma&studyEduBranch=&province=&eduBranchYo=&municipality=°reeEduType=&eduForm=&baseStudy=&eduLanguage=°reeProgram=&schoolNameText=&eduName=&eduType=A&limit=150&command=K%20E4yhteisty%20haku#list> [viitattu: 5.4.2009]

Lintula, M. 2007. Avohuolto lisääntynyt kehitysvamma palveluissa. Päivitetty 4.7.2007. Saatavissa:

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;60;41305;114215;122799;123974 [viitattu 26.5.2009]

Lähteenmäki, S. 2004. Eurooppaan töihin? Tutkimus sosionomi (AMK) -tutkinnon vertailevuudesta muihin eurooppalaisiin sosiaalityön tutkintoihin. Diakoniammattikorkeakoulu. Helsinki: Multiprint Oy.

Malm, M., Matero, M., Repo, M., & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyönperusteet. 1. painos. Porvoo: WSOY.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A., & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. 1. painos. WSOY.

Niemelä, M. & Brandt, K. (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen, Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4061.pdf&title=Kehitysvammaisten_yksilollinen_asuminen__Pitkaaikaisesta_laitosasumisesta_kohti_yksilollisempia_asumisratkaisuja_fi.pdf [viitattu 28.4.2009]

Opintoluotsi. Sosiaalian koulutusohjelma. Päivitetty 2009. Saatavissa:
http://www.opintoluotsi.fi/fiFI/koulutusalat_ja_ammait/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeld=f1eae001-dfal-466f-p6ce-5e2d4aecc900 [viitattu: 5.4.2009]

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1999. Oppiminen ja koulutus. 1. - 6. painos. Juva: WSOY.

Räisänen, A., Kaski., M. & Lehmusojä, M. (toim.) 2007. Haasteellinen kehitysvamma-ala. Näkökulmia ammatilliseen osaamiseen. KAMU -projektin artikkelikokoelma. Helsingin Diakoniaopisto. TL-markkinointi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Viinämäki, L. (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy.

Viinämäki, L. & Pohjola, A. 2009. Sosionomeilta eivät työt loppu, Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnossa. Kemin-Tornion AMK:n julkaisu 1/ 2009. Saatavilla:
http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf [viitattu 13.8.2009]

Viitapohja, K. 2008. Kehitysvammaisten laitoshoido. Saatavilla:
<http://www.saunalahti.fi/kup/sopalvel/laitosh.htm> [viitattu 28.6.2009]